

Állatorvostudományi Egyetem
Törvényszéki Állatorvostani és Gazdaságtudományi Tanszék

Egzotikus állatok társállatként való választásával és tartásával
kapcsolatos kérdések Magyarországon

Questions related to the selection and keeping of exotic animals as companions in Hungary

Készítette: Majoros Anikó

Témavezető: Dr. Sátori Ágnes, külső előadó

Törvényszéki Állatorvostani és Gazdaságtudományi Tanszék

Budapest, 2023.

Absztrakt

Az egzotikus állatok társállatként való tartása egyre elterjedtebb jelenség Magyarországon, amellyel kapcsolatban számos kérdés felmerül. Dolgozatomban egy online kérdőív segítségével feltérképezem többek között az ilyen kedvencek választásának háttérében álló motivációkat, az állattartás körülményeit, illetve az egyes állatok tartásának hatását a fogyasztói szokásokra. Vizsgálom továbbá a gazda-állat kapcsolat minőségét, valamint annak befolyásoló szerepét a kedvencek ellátásának vonatkozásában. Kutatásom eredményei hozzájárulhatnak a hazai állattartási szokások megismeréséhez és elősegíthetik az egzotikus társállatok jóllétének javulását.

Abstract

Keeping exotic animals as companions is an increasingly widespread phenomenon in Hungary, which raises many questions. In my thesis, I use an online questionnaire to explore, among other things, the motivations behind the choice of such pets, the conditions under which they are kept, and the impact of keeping them on consumer habits. I also examine the quality of the owner-pet relationship and its influence on the care of the animal. The results of my research may contribute to the understanding of the exotic pet-keeping habits in Hungary and may help to improve the welfare of these companion animals.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	4
2. Szakirodalmi áttekintés	6
2.1. Az ember-állat kapcsolat alakulásának történeti áttekintése	6
2.2. A társállattartás eredete, motivációi és jellemzői	8
2.2.1. Bevezetés.....	8
2.2.2. A társállattartás eredete	9
2.2.3. A társállattartás motivációi.....	10
2.2.4. Az társállattartás jellemzői	13
2.2.4.1. A gazda-állat kapcsolat	13
2.2.4.2. Az egzotikus kedvencek jólléte és az állatorvos szerepe.....	15
2.3. A társállattartás hatásai a humán egészségre	17
2.3.1. Bevezetés.....	17
2.3.2. Fizikális hatások.....	18
2.3.3. Pszichés hatások.....	19
2.3.4. Szociális hatások	21
2.4. Attitűdkutatások.....	21
2.4.1. Bevezetés.....	21
2.4.2. Állatokkal kapcsolatos attitűdök	22
2.4.3. Az állatok felhasználásával kapcsolatos attitűdkutatások	25
2.4.4. Állati termékek fogyasztásáról készült attitűdkutatások.....	27
3. Anyag és módszer	28
3.1. Résztvevők és eljárás.....	28
3.2. A kérdőív felépítése	29
3.3. Adatkezelés és elemzés	30

4.	Eredmények.....	30
4.1.	Szociodemográfiai adatok.....	30
4.2.	Fogyasztói szokások	33
4.2.1.	Húsfogyasztási szokások	33
4.2.2.	Állati eredetű termékek felhasználása	35
4.2.3.	Állatkísérletek – Kozmetikumok és gyógyszerek használata	36
4.3.	A választott állatokkal kapcsolatos eredmények vizsgálata	38
4.3.1.	Attitűdvizsgálat.....	40
4.3.2.	Az állattartás motivációja	42
4.3.3.	Az állat beszerzése és az előzetes tájékozódás	44
4.3.4.	A házikedvenc tartásának körülményei	45
4.3.5.	Mit jelent a gazda számára a társállata?	49
4.3.6.	Az állat előzetes várakozásoknak való megfelelése és újraválasztása	52
4.4.	Az ember-állat közötti hasonlóság, illetve az állattartás hatása a természet- és állatvédelmi magatartásra	54
4.5.	Segítségnyújtási lehetőségek a társállatok kiválasztásában és tartásában	56
5.	Megbeszélés, következtetések	57
6.	Összefoglalás	59
7.	Irodalomjegyzék	60
8.	Köszönetnyilvánítás	67

1. Bevezetés

A társállattartás az utóbbi évtizedekben egyre elterjedtebbé vált szerte a világban és mind a mai napig töretlen népszerűségnek örvend. Az Európai Állateledel Ipari Szövetség (European Pet Food Industry Federation, FEDIAF) által éves szinten elkészített statisztika eredményei alapján 2022-ben Európában hozzávetőlegesen 346 millió volt a kedvtelésből tartott állatok száma. A 2021-es eredményekkel összehasonlítva ez körülbelül 12%-os emelkedést jelentett, amelynek háttérében a kutyák és a macskák állományának növekedésén túl főként a díszmadarak és a díszhalak létszámának gyarapodása állt [1].

A kedvtelésből tartott fajok között egyre népszerűbbé válnak az egzotikus állatok. Európában a macskák és kutyák után a díszmadarak a legnépszerűbbek, ezeket követik a díszhalak, a kismamók, majd a hüllők és az egyéb terráriumban tartható fajok egyedei. Magyarországon ettől kismértékben eltér az társadalom preferenciája. A magyar háztartásokban 2022-ben összesen 412 ezer díszmadarat és 398 ezer kismamót tartottak, míg a díszhalak és a terráriumban tartott fajok példányainak száma ennél egy nagyságrenddel kevesebb volt [1].

Az egzotikus állatok kereskedelme a különböző rendszertani osztályokat együttvéve legalább 13 ezer fajt érint, amelyek közül sokat könnyen tarthatónak titulálnak vagy kezdők számára is megfelelőként tartanak számon [2]. Ez azonban nem minden esetben felel meg a valóságnak. Sajnálatos módon számtalan egzotikus kedvenc pusztul el idejekorán a tulajdonos tudatlansága vagy gondatlansága miatt. Ezenfelül az állatok igényeit összefoglaló, egyszerűen hozzáférhető információk sokszor félrevezetőek vagy hiányosak, ennek következtében pedig a korrekt tájékozódás is nehézséget jelenthet egy állattartó számára.

Az egzotikus állatok jóllétét illetően már a viktoriánus korszak óta felmerülnek aggályok, csakhogy az ilyen kedvencek tartása, illetve kereskedelme több kockázati tényezőt is magában hordoz, amelyek sok esetben elkerülnek az tulajdonosok figyelmét. Az egyik lényeges probléma a vadon élő állatok értékesítési vagy tenyésztési célból történő illegális befogása, ami veszélyezteti az érintett fajok természetes populációinak fennmaradását. Szintén jelentős gondot okozhat, ha a fogságban tartott nem őshonos állatok megszöknek, illetve, ha a tulajdonos különféle megfontolások miatt szándékosan szabadon engedi azokat, mindezzel veszélybe sodorva a helyi ökológiai közösségeket. További kockázatot

jelenthetnek a kedvencek által okozott sérülések, valamint az állatokról az emberre terjedő, zoonotikus betegségek [3, 4].

A társállatként tartott egzotikus állatok között döbbenetes fajgazdagság figyelhető meg, azonban az emberek attitűdje nagymértékben eltérő lehet, sőt, az idő múlásával jelentős mértékben változhat az egyes kedvencek tekintetében [5]. Az állatokkal szembeni attitűdöket egyaránt befolyásolják azok fizikai és viselkedési jellemzői [6]. Ezen tulajdonságaik valószínűsíthetően szerepet játszanak a kedvencállatként való kiválasztásukban, mint ahogy például a papagájok „emberszerű” viselkedése is hozzájárult ahhoz, hogy közkedvelt társállatokká váltak napjainkra [7]. Ezzel szemben a hüllők nem rendelkeznek hasonló viselkedési elemekkel, ugyanakkor különleges színük, megjelenésük vagy mozgásuk csodálatot válthatnak ki, amely akár az állattartás motivációjaként is szolgálhat [8].

Általánosságban az egzotikus kedvenc-tartás motivációinak feltárására kevés vizsgálat irányult ez idáig, emellett az egyes kutatások eredményei is ellentmondásosak egymással. Az egzotikus állatok tulajdonosait sokszor ugyanazok az érzelmekkel kapcsolatos motivációk vezérik, mint a háziállatok gazdáit [9], azonban az eltérő taxonómiai csoportokba tartozó állatok esetében feltehetően különböző okok állnak az állattartás hátterében [10]. Kutatásom egyik célja feltárni a magyarországi állattartók körében a meghatározott állatfajok társállatként való választásának magyarázatát.

Az állatok emberre gyakorolt hatásáról számos tanulmány született, amelyek a fizikális, pszichés és szociális hatásokat egyaránt részletesen tárgyalják. Ellenben azzal összefüggésben, hogy az állattartás hogyan befolyásolja valakinek például a fogyasztói szokásait, az állatvédelemmel kapcsolatos gondolkodását vagy magatartását, lényegesen kevesebb vizsgálat készült. Kidd és Kidd szerint a társállatok iránti szeretet a vadállatok irányába is generalizálódik, valamint egy lehetséges következménye ennek a természet- és az állatvédelemben való aktívabb részvétel is [11]. Munkám során többek között ezekre a kérdésekre is megpróbáltam fényt deríteni a hazai állattartók vonatkozásában.

Kutatásom célja elsősorban a magyarországi egzotikus kedvenc-tartási szokások, valamint az állatokkal szembeni attitűdök vizsgálata mellett az állattartás fő motivációinak feltérképezése. Ezenfelül, mivel a leendő tulajdonosok sokszor nincsenek tisztában az egzotikus állatok tartásával együtt járó bizonyos tényezőkkel – mint például a várható állatorvosi költségekkel –, ezért fontosnak tartom annak a tanulmányozását is, hogy az állat

beszerzése előtt milyen módon tájékozódnak az állattartók, valamint, hogy a választott állat végül megfelel-e az előzetes várakozásoknak. Az állatorvos szerepének megismerése szintén a céljaim közé tartozik. Egyrészt a hatékony és megbízható ismeretterjesztés szempontjából, másrészt pedig, hogy a szakemberek miként járulhatnak hozzá a gyakorlatban az állatok jóllétének javításához.

Az eredményeim elősegíthetik a hazai egzotikus kedvenc-tartási szokások és a tulajdonosok attitűdjének megismerését, valamint az állattartás motivációinak és hatásainak a megértését. Munkám továbbá hozzájárulhat későbbi kutatásokhoz és az állatorvos-képzés fejlesztéséhez. Bízom benne, hogy hangsúlyozva az állatorvosok szerepének fontosságát a tulajdonosok oktatásában, a szakemberek közreműködésével valódi előrelépés érhető el az egzotikus társállatok általános jóllétének javulása terén.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. Az ember-állat kapcsolat alakulásának történeti áttekintése

Az emberek és az állatok a Föld ökoszisztémájának részeként az idők kezdete óta kölcsönhatásban élnek egymással. A közöttük lévő kapcsolat azonban hatalmas változásokon ment keresztül az elmúlt évezredek, évszázadok során.

Az őskorban az állatok létfontosságú élelemforrásként szolgáltak az emberek számára, jóllehet, az elejtett állatot gyakran nem csupán szenvedő alanyként tartották. A vadászó társadalmakban sokszor úgy tekintettek a zsákmányra, mint egyenrangú félre, aki megérdemli a neki járó tiszteletet. Sőt, olyan jelenség is előfordult, hogy egyes úgynevezett totem-állatok vadászatát megtiltották, mivel az adott törzs szentként, istenként tisztelte azokat. Később a kutya háziasítása folytán az ember már egy vadásztársát vagy védelmezőjét is láthatta egy állatban, akár érzelmileg kötődhetett hozzá. Ugyanakkor az állattenyésztés elterjedésével kialakult egy másféle, hierarchikus szemlélet az állatokkal kapcsolatban: úgy gondolták, hogy az ember az állatokat felhasználó, felettük álló lény. Ezekből következően megállapítható, hogy az állattartás eltérő okai és céljai vezettek a kedvencek és a gazdasági haszonállatok elkülönüléséhez [12].

Az emberek állatokhoz való viszonyulását az adott korszak filozófiai eszméi nagymértékben befolyásolják. Már az időszámításunk előtt is voltak olyanok, akik szerint az állatokat önmagukban is értékelni kell és ennél fogva tisztelettel kell bánni azokkal.

Püthagorasz, a közismert matematikus és filozófus szintén ezt az álláspontot képviselte, azonban akkoriban ez a kisebbségi véleménynek számított. Ezzel ellentétben az ókori görög filozófia másik jól ismert alakja, Arisztotelész úgy vélte, hogy az állatok nem rendelkeznek értelemmel, amely elgondolás meghatározta az azokkal való bánásmódot is. A középkorban szintén ez a szemlélet volt a meghatározó, hiszen akkoriban Arisztotelész tanításait követték, emellett a keresztény vallás bizonyos állatok tartását kifejezetten megtiltotta. Hasonlóképpen, a 17. században Descartes véleménye alapján gépnek tekintették az állatokat, azaz olyan élőlényeknek, amelyeknek nincsen lelke, mindössze csak teste [13, 14].

Az első ipari forradalom után azonban számottevően megváltozott az állatokkal való bánásmód. A városi életforma elterjedésével az emberek egyre inkább eltávolodtak a természettől, ezzel ellentétben a társállattartás népszerűsége folyamatosan növekedett. A társadalmi rendszer átalakulásának köszönhetően az arisztokrácián túlmenően már az alacsonyabb osztályba tartozó személyek is egyre gyakrabban tartottak házikedvenceket. Az emberek és az állatok között korábban soha nem látott intenzitású kötődés alakult ki, a gazdák valódi barátként, társként kezdtek állataikra gondolni. Az urbanizációval és a hatására bekövetkező ember-állat kapcsolat elmélyülésével szinte egyidejűleg az első állatvédő szervezetek is megalakultak, illetve jelentősen átformálódott a haszonelvű állattartási szemlélet [12, 13]. Az 1950-es évektől kezdődően rohamosan emelkedett a kedvencként tartott állatok száma Amerikában, amely egyértelműen tükrözi a társállatok fokozott jelentőségét a második világháború utáni időkben [5].

Az állatokkal szembeni attitűd változásának tipikus példája a macskák különböző megítélése a történelem során. Feljegyzések szerint Egyiptomban már az időszámításunk előtti 4. évezredben házikedvencként tartották a macskákat, majd alig néhány évszázad leforgása alatt az imádat tárgyává váltak. Ennek eredményeképp bár szeretett kedvencek is voltak, rengeteg macskát csupán azért tartottak, hogy mumifikálni lehessen azokat áldozatként az isteneknek. Ezzel szemben a 13. századi Európában a katolikus egyház befolyásának hatására a macskákról alkotott vélemény rendkívül negatívvá vált. A boszorkánysággal való összekapcsolásuk miatt számtalan macskát megkínóztak és megöltek annak érdekében, hogy kiirtsák a fajt a Föld felszínéről. Az 1300-as években azonban újból kitört a pestisjárvány Európában, aminek következtében az egyház hozzáállása gyökeresen megváltozott: kifejezetten buzdították az embereket a macskatartására, így védekezve a fertőzést terjesztő rágcsálók ellen. Viktória királynőnek köszönhetően a 18. században a

macskák imázsa maradéktalanul helyreállt, megítélésük ismét teljesen pozitív lett és napjainkra már meghaladja a kedvencként tartott macskák száma a kutyákét is [5, 12].

2.2. A társállattartás eredete, motivációi és jellemzői

2.2.1. Bevezetés

A haszonállattartáshoz hasonlóan a társállattartás is több évezredes múltra tekint vissza. Azonban a haszonállatokkal ellentétben a kedvenceket nem gazdasági érdekből tartják, hanem tartásuk szociális és emocionális okokra vezethető vissza. Minden bizonnyal már az őskorban is rendszeresen előfordult, hogy a vadászó társadalmak tagjai kölyökállatokat fogadtak be maguk közé és felnevelték, megszelídítették azokat. Feltételezhetően így kezdődött körülbelül 35 ezer évvel ezelőtt a kutya háziasítása is, amely egyben a társállattartás történelmének kezdetét is jelentette [12].

A „társállat” (angolul: companion animal) szónak alapján véve számos eltérő definíciója létezik. A legtágabb értelemben minden olyan állatot társállatnak nevezhetünk, amely nem rendelkezik nyilvánvaló funkcióval [15], vagy amelyet nem fogyasztási, illetve munkavégzés céljából tartanak [16]. Van der Maaten és munkatársai szerint társállat lehet bármely tartósan közösségben tartott háziasított, fogságban tenyésztett vagy befogott vadon élő állat, amit társaság, szórakoztatás, (pl. rendőrségi) munka vagy pszichológiai támogatás céljából tartanak [17]. Szigorúbban nézve a társállatoknak jutalmazó interakciók révén hedonista értékeket kellene biztosítaniuk a gazdáiknak, illetőleg a legszorosabb értelemben csak azok a kedvencek tekinthetők társállatnak, amelyek korlátozások nélkül is a gazdájuk mellett maradnak, szabad akaratukból [16]. Dolgozatomban a társállat kifejezést a kedvtelésből tartott állatokra alkalmazom, függetlenül az ember-állat kapcsolat minőségétől.

A társállatok között egyre népszerűbbé válnak az egzotikus állatok. Ugyanakkor, hogy pontosan mely fajok tartoznak ebbe a csoportba, arra nincsen univerzálisan elfogadott válasz. Az egzotikus házikedvenc egyik meghatározása például a „nem őshonos” vagy „nem háziasított” fogságban élő vadállat [8, 18]. Hess és munkatársai azonban két kategóriába sorolták ezeket az állatokat: háziasított vagy vadon élő egzotikus kedvencek. Szerintük az előbbibe tartozik többek között a tengerimalac és a görény, míg utóbbiba a nagymacskák és a főemlősök [19]. A „házi egzotikus állat” csoport egyes szerzők véleménye alapján csupán az osztályozás műterméke, hiszen számos ide sorolt állat – beleértve például a hüllőket, a halakat és a nyulakat – kedvencként való tartása manapság már nem számít különös

jelenségnek [20]. Hergovich és munkatársai az Amerikai Állatorvosi Szövetség (American Veterinary Medical Association) által elfogadott fogalmat alkalmazták munkájuk során, amely szerint a hagyományos kedvencek, illetve a farm állatok – azaz a kutya, a macska, a szarvasmarha, a sertés, a juh, a kecske és a baromfi – kivételével minden állat egzotikusnak minősül. Dolgozatomban az utóbbi meghatározáshoz hasonló, ám attól kismértékben eltérő definíciót alkalmazok. Az egzotikus állatok közé sorolok minden olyan társállatként tartott fajt, amely nem kutya (*Canis familiaris*) és nem macska (*Felis domesticus*).

2.2.2. A társállattartás eredete

Erich Fromm, német szociálpszichológus használta először a biofilia kifejezést, amely az élet és minden élő szeretetét jelenti. Wilson felállította a biofilia hipotézist, miszerint az emberi lények veleszületett hajlamuknál fogva az életre és az élettel kapcsolatos folyamatokra összpontosítanak. Evolúciós szempontból az állatok megfigyelése növelte a túlélési esélyt, mivel azok viselkedéséből következtetni lehet az esetleges veszélyekre [21]. Habár úgy tűnhet, hogy a társállattartás ennek a koncepciónak az egyértelmű megnyilvánulása, később maga Wilson is megváltoztatta a véleményét és belátta, hogy a biofilia nem egyetlen veleszületett ösztön [22].

Serpell és Paul két kategóriát állított fel a társállatok tartásának evolúciós magyarázatára. Az első csoportba azokat a hipotéziseket sorolták, amelyek szerint az állattartás az állattartó fitnessét fokozó fejlett adaptáció. Az állatoknak a humán egészségre és jóllétre gyakorolt pozitív hatása ma már széleskörben tényként elfogadott feltevés. A társállattartás evolúciójának másik elmélete alapján az állatról való gondoskodás nyíltan tükrözi a gazda szülői képességeit [23]. A törődés és a gondoskodás az emberi jóllét nélkülözhetetlen elemei, elősegítve a társadalmi összetartozást és felelősségtudatot [24]. Az emberek közötti társas kapcsolatok létesítésének háttérében álló neuro-hormonális mechanizmusok kulcsfontosságú szerepet játszanak a más fajokkal való kötődés kialakításában is [5]. Számos kutatás eredménye alátámasztja, hogy a ember-állat interakció mindkét fél esetében oxitocin felszabaduláshoz vezethet, attól függően, hogy milyen a közöttük lévő kapcsolat és, hogy az interakció fizikai kontaktussal járt-e [25].

Herzog úgy gondolja, hogy a biológiai alapokon nyugvó elméletek önmagukban nem adnak kielégítő magyarázatot a társállattartás evolúciójával kapcsolatban. Az „állattartás gyakoriságának és formáinak kulturális és történelmi különbségei” ugyanis arra utalnak, hogy az állatok iránti szeretet közel sem olyan mélyen gyökerező emberi tulajdonság, mint

ahogyan azt sokan hiszik. Szerinte a társállattartás nagyrészt tanult szociális elemek és az „utánzáson alapuló kulturális evolúció” eredménye. Mindazonáltal azzal ő is egyetért, hogy bizonyos veleszületett hajlamok, mint például az infantilis vonásokkal rendelkező lényekhez való vonzódás elősegítik az emberek kötődését más fajokhoz. Véleménye szerint az antropomorfizmus és a szülői gondoskodás jelenléte szükséges volt, de ezek nem voltak elegendő tulajdonságok a társállattartás kialakulásához [5].

Herzog továbbá kijelenti, hogy a látszólagos funkcióval nem rendelkező állati társakra energiát, illetve időt szentelni nyilvánvaló evolúciós problémát jelent, és mindez valójában a szülői késztetések hibás manifesztációjának a következménye [5]. Az erőforrások efféle felhasználása az önzetlenség egy olyan formájának tekinthető, amelyet sem rokonszelekcióval, sem reciprok altruizmussal nem lehet indokolni [5]. Kanat-Maymon és munkatársai azonban rámutattak, hogy a állatokkal való kapcsolat nem feltétlenül biztonsági vagy túlélési célból történik, hanem az interakció által kiváltott személyes megelégedés is motiválhatja azt [26]. Emellett az evolúciós folyamatok során – az állatok szelekciója révén – az emberek potenciálisan azokat a fajokat részesítették előnyben, amelyek nagyobb valószínűséggel válhattak társsá és kevésbé rendelkeztek kritikus képességekkel [27].

2.2.3. A társállattartás motivációi

A látható hasznot nem hajtó állatok tartásának hátterében számtalan különböző ok állhat. Figyelembe véve, hogy a mai világban nagyon sokan családtagként vagy legalábbis barátként tekintenek a kedvenceikre, nem meglepő, hogy a társállattartás egyik fő mozgatórugója az állatok iránt érzett szeretet, illetve a kötődés és a gondoskodás érzései [9]. Több kutatás eredménye is azt mutatja, hogy ezeknek az érzelmeknek még a hullók esetében is jelentős szerepe van [8, 28–30], jöllehet, az emberiség egy része kifejezetten viszolyog ezen élőlényektől. A személyes vonzalom, szenvedély szintén befolyásolhatja egy adott faj kiválasztásának folyamatát [9, 31]. A társállattartás motivációja lehet továbbá bizonyos fajok esetében az esztétikai vonzerő [31], a kíváncsiság és a tanulási vágy [9], valamint a kedvencek nyújtotta szórakoztatás és kikapcsolódás. Utóbbiak a teknősöket tekintve igen fontosnak, míg a társaság, a szociális támogatás és az interakció elhanyagolhatónak bizonyultak [20, 28] szemben más kedvtelésből tartott állatokkal, például a papagájfélékkel, ahol ezek meghatározó szempontok a kiválasztás során [7]. Megfigyelhető, hogy más és más taxonómiai csoportba tartozó fajok esetén az állattartás motivációja gyakran eltérő [10], kifejezetten a szenvedély és az esztétikai érzékelés vonatkozásában [9].

Széles körben elterjedt az az álláspont, miszerint a kedvencek pozitív hatással vannak az emberekre, sőt, feltételezhetően ez lehet az egyik oka a társállattartás népszerűségének is [32]. Úgy tartják, hogy az állatok képesek a gazdáik pszichológiai szükségleteit kielégíteni [33], emellett szorult helyzetben az emberek hajlamosak kedvenceikre lelki támaszként tekinteni [26].

A jóllét tanulmányozásához hatékony keretrendszert biztosító önrendelkezési elmélet (self-determination theory, SDT) motivációs alapú jelenségeket magyaráz [34]. Eszerint három alapvető pszichológiai szükséglet létezik, amelyek elengedhetetlenek a növekedéshez és a fejlődéshez: az autonómia, a kompetencia és a rokonsági igény. Ezen szükségletek kielégítése bizonyos támogató szociális környezetből származik [35], azonban hiányukkor a pszichés szorongás valószínűsége magasabb [34]. A kedvencekkel való kapcsolat önmagában is egy lehetséges forrása lehet a három szükséglet kielégítésének [26], az általuk nyújtott elfogadás, támogatás és szeretet révén [33]. Mivel a társállatok biztos támaszpontot jelentenek és szerepük van a stressz oldásában, ezért kötődési figuraként szolgálhatnak a gazdáik számára [33], valamint a társas interakciókon keresztül kielégíthetik a pszichológiai szükségleteiket [26]. Ennek következtében az emberek hajlamosak olyan házikedvenceket választani, amelyek nagyobb mértékben képesek interakcióba lépni velük, illetve amelyeket aranyosnak és figyelmesnek tartanak [36].

Kanat-Maymon és munkatársai megállapították, hogy az állat faja esetlegesen befolyásolja annak a pszichológiai szükségletek kielégítésére irányuló képességét, valamint feltételezik, hogy a birtokolni kívánt házikedvenc és az ember személyisége kapcsolatban áll egymással [26]. Hergovich a kollégáival együtt bizonyítékot talált arra vonatkozóan, hogy a személyiség összefügg a társállat kiválasztásával, csak hogy eredményeik alapján a két nem esetében eltérő irányban vezérelte a döntést [20].

Továbbá számos tényező befolyásolja egy meghatározott kedvtelésből tartott állat melletti elköteleződést: a faj általános ismerete és elérhetősége a piacon, a közösségi médiatartalmak, illetve az állatkertekben vagy ismerősök révén szerzett személyes tapasztalat is. Egy adott faj megvásárlását szintén ösztönözheti a korábban tartott azonos fajú kedvencsel kapcsolatos pozitív élmény, azonban ellenkező esetben visszatartó erőt is jelenthet egy állathoz fűződő negatív benyomás. Az állattartás motivációja és indokai alapján Shukhova és MacMillan négy kategóriába sorolta az egzotikus állatok gazdáit. Az „életmentőket” a szánalom vezérli, a „véletlen tulajdonosok” nem saját akaratukból jutottak

kedvenceikhez, az „új élmény keresőket” az állatok szokatlansága és különlegessége vonzza, míg a „gyűjtők” a számukra kívánatos tulajdonságokkal rendelkező egyedeket választják ki. A csoportok preferenciája különbözik a fajokat és az állatok származását (vadon befogott/fogságban tenyésztett) illetően, valamint az állattenyésztési és jogi ismereteik szintjében is eltérést tapasztaltak az interjúk során. Fontos megjegyezni, hogy az egyes állattartóknak egyszerre többféle motivációja lehet és a saját tapasztalataik hatására az idő múlásával más típusú tulajdonossá válhatnak, illetőleg a kedvencükkel létesített kapcsolat is átalakulhat [10].

Azevedo és munkatársai 220 állattulajdonossal készített felmérésben behatóan vizsgálta a hullók kedvencként való választásának és azok hosszútávú tartásának motivációit. A hullók beszerzésének okai a következők voltak: megsajnálták, illetve megmentették az állatot, mulatságosnak tartották azt, gyermekének vásárolta annak kérésére vagy saját korábbi vágya teljesült általa. Egyúttal fontosnak bizonyultak az olyan haszonelvű motivációk is, mint például a szórakoztatás, társaság és kikapcsolódás nyújtása, valamint a feltételezett alacsony fenntartási igény. Utóbbi elképzelés főleg azok számára vonzó, akik mozgalmas városi életmódot folytatnak, és a hullók ezen tulajdonsága miatt akár a macskákkal és a kutyákkal szemben is előnyben részesíthetik azokat. Azonban az a tévhit, hogy a hullók kevés figyelmet igényelnek és a gondozásuk is kisebb problémát jelent, ellentmond a jelenleg elfogadott vélekedésnek, miszerint a lehető legjobb ellátás biztosítása ezen lényeknek valódi kihívást jelenthet. A hullók hosszútávon való tartásának motivációi kismértékben eltérnek a korábban felsoroltaktól. A tulajdonosok ebben az esetben is kiemelték a szórakozást, a kedvencek által sugárzott nyugalmat, a társaságot, az ellátásra érzett kötelezettséget és az alacsony fenntartási igényt egyaránt. Emellett megemlítették az állatok szépségét, intelligenciáját, titokzatosságát és szokatlan viselkedését, mint ösztönző tényezőt. Továbbá a szőrhullás és az allergia hiánya, a hosszú élettartamuk, valamint az interakcióra való képességük egyesek számára pozitív fényben tünteti fel a hullókat. Végeredményben a kutatás alátámasztotta, hogy a hullótartást ugyanazok a kötődéssel és gondoskodással összefüggő érzések vezérlik, mint a hagyományos kedvencek esetében [8].

Hausmann és munkatársai szintén azt találták, hogy az egzotikus állatok gazdái érzelmi kapcsolatot létesíthetnek a kedvenceikkal, és többségük a faj szeretete miatt nem vásárolt volna olyan állatot, amelynek a természetben csupán alacsony létszámú populációi fellelhetőek. Azonban a piacon ritkaságnak számító, valamint a különleges esztétikai vagy morfológiai megjelenésű fajokat előnyben részesítették a tulajdonosok. Végző soron az

egzotikus állatokat tartók úgy gondolják, hogy a saját érdeklődésük és gondoskodások kifejezetten támogatja a veszélyeztetett fajok megőrzését a természetes élőhelyükön [9].

2.2.4. Az társállattartás jellemzői

Habár gyakran úgy gondolják, hogy a társállattartás globálisan elterjedt, abban a formában, ahogyan az európai országokban vagy az Egyesült Államokban találkozhatunk a házikedvencekkel, csak kevés kultúrában van jelen [5]. Nem csupán az állatokhoz való viszony különbözik [5], de eltérő kultúrákban a gyakori kedvtelésből tartott állatok faja is más és más. Japánban például nagy hagyománya van a természet miniatürizálásának, éppen ezért a gyermekek körében a rovarok meglehetősen közkedvelt társállatok [37], míg az izeltlábúak saját akaratból való tartását a világ más részein sokan el sem tudnák képzelni.

Az egzotikus állatok tartása nem csupán a modern világban előforduló jelenség. A házikedvencként tartott állatfajok népszerűsége a kulturális különbségeken túlmenően az egyes történelmi korszakok során is folyamatosan változott. A 16. században, ahogy az állattartás az arisztokráciától a középosztályig terjedt, a teknősbéka, a vidra, a mókus és a sündisznó rendszeresen megtalálhatóak voltak a háztartásokban [38]. Amerikában a 18. századra az egerek és más „zsebállatok” váltak népszerűvé, 1900 körül pedig már az énekesmadarak voltak a leggyakoribb házikedvencek, azonban az akváriumi halak rövid időn belül azok helyét is átvették [39]. A vadászgörény és a házban tartott nyúl az 1980-as évek óta kedvelt társállatok [40], csak hogy az elmúlt évtizedekben az amerikaiak körében számos más faj is, mint például a szarvas varangy és a törpemalac, több-kevesebb ideig felkapottá vált [5].

2.2.4.1. A gazda-állat kapcsolat

Az emberek és a házikedvencek közötti kapcsolat a különféle állatok esetében, azok eltérő tulajdonságai – például interakcióra való képesség – miatt igen változatos lehet. Többségében kijelenthető, hogy ezen kapcsolatokat a szeretet jellemzi és aránylag hosszan tartóak [5], hiszen azok az emberek kisebb valószínűséggel élnek társállatokkal, akik kedvezőtlennek ítélik meg azok jelenlétét [26]. Ugyanakkor napjainkban egyre elterjedtebb a státuszszimbólum állatok tartásának jelensége, amelyek esetén a társállattartást jellemző szükséges érzelmi kötelék rendszerint hiányzik [16]. Mindazonáltal az emocionális kötődés mértéke állatfajonként különbözik, továbbá az egzotikus kedvenceknél feltehetően mind mennyiségi, mind pedig minőségi szempontból eltér a hagyományos társállatokhoz viszonyítva [20]. Számos eredmény alátámasztja, hogy az amerikaiak 90%-ban nagyra

becsült családtagként gondolnak állataikra [41], továbbá egy felmérés alkalmával a hüllők gazdái legtöbbször szintén családtagként írták le kedvencüket, az esetek 64%-ában, de ezen élőlények a barát szerepét is gyakran betöltötték az emberek életében [8].

Egy másik megközelítés szerint az ember és a kedvence között kialakult kapcsolatot nem feltétlenül az állat faja, hanem annak a beszerzési módja határozza meg. A korábban már említett, Shukhova és MacMillan által alkotott 4 állattartói kategóriát tekintve az társállattartás motivációján túl a gazda-kedvenc viszony is különbözőnek bizonyult az eltérő csoportokban. Az „életmentők” az állat szükségleteit helyezték előtérbe az azzal való interakcióval szemben, míg az „új élmény keresők” számára az állattal való fizikai kontaktusnak kiemelkedő szerepe volt. Az utóbbi kategóriába tartozó emberek hangsúlyozták a leginkább, hogy mennyire kötődnek az állataikhoz és gyakran családtagként tekintenek azokra, de a „véletlen tulajdonosok” esetében szintén nagymértékű ragaszkodás alakult ki [10].

Az állatok humán egészségre gyakorolt hatásáról számos tanulmány készült az utóbbi időben (egy következő fejezetben részletesen kifejtve), amiknek egy része az érzelmi kötelék fontosságára is rámutatott e tekintetben [41]. Serpell szerint végső soron az antropomorfizmus – nem emberi lények emberi tulajdonságokkal való felruházása – teszi lehetővé, hogy az emberek a társállatokkal való kapcsolatuk révén fizikai, érzelmi és szociális előnyökhöz jussanak [42]. Antropomorfizmust és kötődési érzéseket nem kizárólag háziállatok képesek kiváltani az emberekből, hanem akár a hüllők is [8]. Egyesek szerint az ember-állat kapcsolatnak kölcsönösen pozitívnak kellene lennie mindkét fél számára – a kötődés tárgyát képező állatnak szintén hasznot kellene hajtson [43]. Csakugyan, az erős kötelék motiválhatja a gazdát, hogy időt és pénzt áldozzon az állatára, valamint az ilyen tulajdonosok fogékonyak az állatjóléttel kapcsolatos oktatásra is annak érdekében, hogy kedvenceikkel a lehető legjobban bánjanak [43].

Azonban az állathoz fűződő szoros kötelék akár veszélyeztetheti is az állatjólétet. Számos erősen ragaszkodó tulajdonos például vonakodhat az eutanázia kapcsán, hiába lenne az szakmailag indokolt, mivel hűséges társa elvesztése túl nagy fájdalommal járna a számára. Sőt, gyakrabban ezek a tulajdonosok nincsenek tudatában annak, hogy az általuk biztosított gondoskodás nem elégíti ki az állatuk minden szükségletét. Továbbá a kötődés antropomorf jellege a társállatoknak tulajdonított emberi érzelmek és szándékok miatt gyakran viselkedési problémák kialakulásához vagy elhízáshoz vezethet a

házikedvenceknél. Szélsőségesebb esetekben az állatok látszólagos szeretete és a nem kívánt kedvencek megmentése olyan mértékű állatgyűjtögetést eredményezhet, amely már nem csupán az állatjóllétet, hanem az érintett emberek egészségét is veszélybe sodorja [43].

2.2.4.2. Az egzotikus kedvencek jólléte és az állatorvos szerepe

A kedvtelésből tartott állatok szükségleteinek kielégítése nem csupán az emberek etikai kötelessége, hanem sokszor jogszabályi előírások is vonatkoznak rá. Magyarországon a „jó gazda gondosságát” az 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről foglalja magában [44]. Az állatjóllét megítélésére hasznos keretrendszert biztosít a 20. század második felében megalkotott „Öt Szabadságjog”, amelyek teljesülése érdekében gyakorlati kódexekben rögzítették az állatok menedzsmentjét érintő „Öt Rendelkezést” (*I. táblázat*) [45].

1. táblázat. Az „Öt Szabadságjog” („Five Freedoms”) és az „Öt Rendelkezés” („Five Provisions”) a haszonállatok jóllétének elősegítésére [45].

Szabadságjogok	Rendelkezések
1. Mentesség éhségtől, szomjúságtól	Friss ivóvízhez való azonnali hozzáférés, valamint a teljes egészség és életerő fenntartásához szükséges étrend biztosításával
2. Mentesség fájdalomtól, sérüléstől, betegségtől	Megelőzéssel vagy gyors diagnózissal és kezeléssel
3. Mentesség félelemtől, káros stressz-hatásoktól	Olyan feltételek és kezelés biztosításával, amelyek elkerülik a szellemi szenvedést
4. Mentesség a természetes viselkedést korlátozó tényezőktől	Elegendő hely, megfelelő létesítmények és az állat saját fajtája társaságának biztosításával
5. Mentesség a fizikai okok miatt kialakuló kényelmetlenségtől, rossz érzéstől	Megfelelő környezet biztosításával, beleértve a menedéket és a kényelmes pihenőhelyet

Az „Öt Szabadságjog” a mai tudományos ismereteink szerint azonban nem definiálja maradéktalanul az állatjóllét fogalmát, mivel a benne foglalt negatív élmények egyrészt szükségesek a túléléshez és nem lehet végleg, csak átmenetileg megszüntetni azokat, másrészt pedig az időszakos semlegesítésük önmagában nem eredményez pozitív tapasztalatokat. Márpedig ahhoz, hogy az állatoknak „élni érdemes életük” legyen, a negatív élmények minimalizálása mellett lehetőséget kell biztosítani a számukra jutalmazónak minősülő magatartásformák végrehajtására is. Ilyen pozitív élményt jelenthet például a természetes körülmények között csoportosan élő állatok esetében, ha módjuk van a társas viselkedésre és kötődést kialakítani fajtársaikkal [46].

Alternatívaként szolgál a „Három Irányvonal” („Three Orientations”), amely az állatok jóllétével kapcsolatos etikai aggályokat három tág kategóriába sorolja. Eszerint megfelelő szintű jóllét esetén az állatok először is „jól működnek”, azaz az egészségi állapotuk és növekedésük kielégítő, valamint az élettani és a viselkedési rendszereik is normálisan funkcionálnak. Másodsor, az állatok „jól érzik magukat” azáltal, hogy hosszantartó és heves félelemtől, fájdalomtól és egyéb negatív állapotoktól mentesek, illetve normális örömeiket élhetik át. Harmadrészt pedig, „észszerűen természetes életet élnek” a természetes alkalmazkodási képességeik fejlesztésén és felhasználásán keresztül [47].

Annak ellenére, hogy egyre több egzotikumot tartanak házikedvencként, ez sajnálatos módon nem jelenti azt, hogy a nyilvánosság jobban meg is érti ezen állatoknak az igényeit. Az egzotikus kedvencek jóllétét gyakran több tényező együttese veszélyezteti: a gondozással kapcsolatos információk hiánya vagy pontatlansága, a helytelen tartás, a sokszor nehezen elérhető vagy nem kielégítő állatorvosi ellátás, illetve a gazdák irreális elvárásai. Számos faj esetében nagyon speciális környezetet kellene biztosítani, azonban ez háztartási körülmények között kifejezetten nehéz lehet a megfelelő felszerelés vagy tudás hiányában. Például hüllők és kételtűek számára a hőmérséklet, a megvilágítás és a páratartalom szigorú szabályozása is szükséges. Szintén gondot jelent, hogy több egzotikus faj betegségeinek megelőzéséről és kezeléséről keveset tudunk, illetőleg más állatok esetében a tudás rendelkezésre áll, viszont olyan állatorvost találni, aki birtokában is van annak, az nehézkes lehet. Mindezek az állatok szenvedéséhez, fizikai vagy viselkedési problémákhoz vezethetnek [48, 49].

Ezenkívül sérülést okozhatnak például veszélyes tartozékok, felszerelések, amelyek a piacon sajnos még mindig elérhetőek, valamint a nem megfelelő bánásmód is. A nem kielégítő takarmányozás alultápláltságot, elhízást vagy akár minőségi éhezést is eredményezhet, amik következményei lehetnek többek között fogproblémák, emésztőrendszeri, illetve metabolikus betegségek. A társas állatok egyedüli elhelyezése, a kevés férő- vagy búvóhely mind viselkedési zavarokhoz, sztereotip mozgások megjelenéséhez vezethetnek. Egy magánakvaló, inaktív vagy éjszakai életmódot folytató állat potenciálisan kevésbé kielégítő a gazdája számára. Amennyiben az állat nem felel meg a tulajdonos (vitathatóan valószerű) elvárásainak, úgy az elvesztheti az érdeklődését és elköteleződését a kedvence iránt. Ez veszélyezteti az állatjóllétet, mivel a jószág elhanyagolását vagy újbóli elhelyezését vonhatja maga után. A következetes gondozás egyes állatok esetében a hosszú élet következtében szintén elmaradhat [43, 48, 49].

Az állatorvosoknak kiemelkedően fontos szerepe van az állatjólét biztosításában, ezért elengedhetetlen, hogy képzésük során megfelelő kompetenciára tegyenek szert ezen a tudományterületen, valamint az etikai és kommunikációs ismeretek terén is. Az állatorvosi szakma kihívása annak elősegítése, hogy az emberek és az állatok közötti szoros köteléken alapuló pozitív érzelmek az emberi viselkedésben és olyan cselekvésekben manifesztálódjanak, amelyek hozzájárulnak a megfelelő állatjóléthez. Az állatorvosok elsődleges felelőssége, hogy a gondjaikra bízott állatok jólétét biztosítsák, emellett azonban létfontosságú tisztában legyenek azzal, hogy egy házikedvenc mit jelent a gazdája számára. Az ember-állat kapcsolat elismerése, megbecsülése, illetve az együttérzés képessége nélkülözhetetlen a tulajdonosokkal való eredményes kommunikációhoz és kapcsolattartáshoz [43].

Mindazonáltal Warwick és munkatársai úgy vélik, hogy az állattartók oktatása a kedvtelésből tartott állat beszerzése után már nem bizonyul kellőképpen hatékony módszernek az állatjólét és a közegészségügyi kérdések javítására. Szerintük a fő problémát az egzotikus társállatok tévesen könnyen tarthatóként való értékesítése jelenti, pedig már több felelős szervezet elismerte ennek az ellentétjét. A helytelenül karakterizált állatokat érintő soktényezős negatív hatások enyhítésére az „EMODE” házikedvenc-alkalmassági értékelés eszközén alapuló, megelőző oktatási stratégiát javasolják. Az „EMODE” a társállatokat 4 kategóriába – könnyű, mérsékelt, nehéz, extrém – sorolja annak függvényében, hogy állatjóléti és humán egészségügyi szempontok figyelembevételével milyen mértékű kihívást jelenthet a tartásuk [50]. Egy erre épülő osztályozási rendszer széleskörű használata előreláthatóan a laikusok hasznára válna és jelentős segítséget nyújtana a döntéshozatalban [2].

2.3. A társállattartás hatásai a humán egészségre

2.3.1. Bevezetés

Azt az elképzelést, amely szerint az állatokkal való együttélés javíthatja az emberi egészséget, a lelki jólétet és hozzájárulhat a hosszú élettartamhoz, „kedvenc hatásnak” („pet effect”) nevezik [41]. A legtöbb állattartó úgy véli, hogy a társállata jó hatással van rá, azonban a személyes meggyőződés nem minősül tudományos bizonyítéknak [51]. Habár néhány embernek a házikedvencek bizonyosan jót tesznek, pillanatnyilag nem áll a

rendelkezésünkre elegendő adat arra vonatkozóan, hogy az állattartók csoportja egészségesebb vagy boldogabb lenne, illetve tovább élne az állatot nem tartóknál [51].

Mások ezzel szemben megállapították, hogy a társállatok elősegíthetik az általános életminőség növekedését, beleértve a fizikális, az pszichés és a szociális egészséget is [41, 52–55]. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a hatás nagymértékben függ az ember-állat kapcsolat minőségétől és a kötődés idejétől [41, 56], illetve egyesek szerint az egészséggel kapcsolatos előnyöket elsősorban az állat közvetlen gondozója tapasztalhatja meg [52]. Más tanulmányok viszont kimutatták, hogy akár egy ismeretlen kutya jelenlétében vagy akváriumi halak megfigyelésekor is csökkenhet az emberek vérnyomása [57], sőt, állatokról készült videófelvevételek is mérsékelhetik a pszichológiai stressz mértékét időseknél [58].

Smith részletes összefoglalót készített a társállattartás egészségügyi vonatkozásairól mind a pozitív, mind a negatív hatásokat figyelembe véve. A kedvencekkel létesített kapcsolat több okból kifolyólag is káros következményekkel járhat az emberekre tekintettel. Egyrészt maguk az állatok is okozhatnak sérülést, többek között harapás vagy karmolás révén, másrészt pedig fertőző betegségeket kaphatunk el azoktól, amelyek akár komoly kockázatot is jelenthetnek (például toxoplazmózis). Továbbá az állatok testanyagai túlzott immunológiai reakciót válthatnak ki egyeseknél, ami allergiás tünetek megjelenésével jár. Pszichológiai oldalról tekintve egy kedvenc elvesztése mélyreható gyászt idézhet elő, illetve az állattal kapcsolatos kiadások, viselkedési problémák további stresszt és szorongást eredményezhetnek [55].

Ezeken túlmenően, egy nagy elemszámú finn felmérés során Koivusilta és Ojanlatva arra a váratlan és részben ellentmondásos eredményre jutott, hogy a társállatok tulajdonosait fokozottan veszélyezteti a magas vérnyomás, a magas koleszterinszint, a gyomorfekély előfordulása, a migrénes fejfájás, a depresszió és a pánikrohamok jelentkezése [59].

A továbbiakban a társállatok által kiváltott pozitív egészségügyi hatások kerülnek részletezésre.

2.3.2. Fizikális hatások

A kardiovaszkuláris rendszert érintő változások vizsgálatával kapcsolatban számos tanulmány készült. Ebben a témában elsőként Friedmann és munkatársai végeztek kutatást és azt találták, hogy az infarktus utáni túlélés szignifikánsan jobb volt az állattartók esetében [60]. Az állattartás kedvezően befolyásolhatja akár krónikus kórképek kialakulásának valószínűségét is. A házikedvencek gazdáit vizsgálva a szív-koszorúér betegség kockázati

tényezői, a plazma koleszterin és triglicerid értékek lényegesen alacsonyabbnak bizonyultak, mint a másik csoportnál [61].

Egy társállat jelenléte a normális és a magas vérnyomású embereknél is jelentős szív-érrendszeri előnyökkel jár [41]. Mérsékelt stresszel járó állapotok esetén az állatok rövidtávon a stressz moderátoraiként szolgálnak: a pulzus és/vagy a vérnyomás csökkentése révén csillapítják az autonóm reakciók mértékét [54, 57]. Egy felmérés során megállapították például, hogy a hangosan olvasó gyerekek vérnyomása csökkent egy házikedvenc jelenlétében [57]. Hasonló eredmények születtek akkor is, ha állatokkal fizikai kontaktust létesítő egyéneket vizsgáltak, sőt, az interakció mindkét fél számára kölcsönösen előnyösnek bizonyult [57]. Beszámoltak róla, hogy még egy kedvtelésből tartott boa simogatása is csökkenti a stresszszintet és a vérnyomást [54].

Az állattartás továbbá hosszútávú egészségügyi előnyöket is nyújt. Példának okáért kisebb eséllyel alakulhat ki allergiás érzékenység az állati testanyagokkal szemben, amennyiben a szervezet közvetetten érintkezett azokkal a gyermekkor során [62], illetve kutyasétáltatás révén a gazdák aktívabbak és emiatt az elhízás kockázata alacsonyabb [55]. Ezenfelül úgy tűnik, hogy a társállatok tompítják a stresszes életesemények hatását és ennek következtében azok az idős emberek, akiknek van házikedvence, számottevően kevesebbszer járnak orvoshoz, mint a többiek [63].

2.3.3. Pszichés hatások

Az állattartók gyakran azt mondják, hogy a házikedvencüknek köszönhetően nyugodtnak, boldognak érzik magukat és képesek kezelni a stresszt az életükben [41]. Rendszeresen elkerüli az emberek figyelmét az állatokkal való érintkezésnek az az értéke, hogy sokan örömet lelik, mi több, humort találnak a kedvencekkel folytatott interakcióban [53]. Az állattartás pszichológiai előnyei a társadalom sérülékeny tagjait illetően a legnagyobb, beleértve a gyermekeket, az időseket, a krónikus betegeket, valamint a szociálisan elszigetelt és fogyatékkal élő embereket [55].

Az állatok fontos szerepet töltenek be a gyermekek életében. A házikedvencek befolyásolják a kisgyerekek viselkedését és attitűdjét, valamint segítik a gondoskodó magatartás elsajátítását és a nonverbális kommunikáció megbecsülését [53]. Azáltal, hogy az állatok nem ítélik meg a szeretetükben, elősegítik a felelősségvállalás megismerését, továbbá az erkölcsi készségek fejlesztését is a fiatalok számára [53]. Az 1960-as években Boris M. Levinson pszichiáter egy véletlen folyamán észrevette, hogy kutyájának

jelenlétével áttörő sikereket képes elérni az érzelmileg sérült gyermekek terápiája során [64]. Felfedezése megalapozta az azóta széleskörben alkalmazott állat-asszisztált terápiát, amely számtalan fizikailag és/vagy mentálisan sérült ember életében jelent felbecsülhetetlen segítséget a rehabilitáció során.

A társállatokról általában úgy tartják, hogy nem ítélik meg és mellettünk állnak a bajban, ráadásul a viselkedésükkel (pl. a kutyák üdvözlő magatartása) a feltétel nélküli szeretetet, a hűség és megbízhatóság benyomását keltik [54]. Kimutatták, hogy az emberek sokkal higgadtabbak állatok társaságában és az azokkal való beszélgetés megnyugvást, mérhető vérnyomáscsökkenést eredményez, szemben azzal a szituációval, amikor más emberekkel beszélgettek [65]. Allen kutatása szintén hasonló eredményt hozott és megállapította, hogy a házikedvencek ideális jelöltek azon pszichológiai beavatkozásokhoz, amelyek célja az egyének szociális támogatottságának növelése, mivel az emberi barátokkal ellentétben nem ítélik meg [41]. A hagyományos háziállatokon túlmenően akár egzotikus kedvencek, például hüllők is képesek szociális támogatást nyújtani és javítani az emberek jóllétét [8].

A társállatok enyhíthetik a potenciálisan stresszes élethelyzetek (pl. válás) hatásait, csökkenthetik a szorongást, a magányt és a depressziót – bár e tekintetben ellentmondásos a szakirodalom –, valamint hozzájárulnak a gazdáik általános jóllétéhez [66, 67]. Svéd kutatók ugyan megerősítették, hogy fizikailag az állattartók valóban egészségesebbek, mint az állatot nem tartók, azonban ők azt találták, hogy a társállatok gazdáinak a körében a pszichés betegségek, mint például a depresszió, a szorongás, a krónikus fáradtság és az álmatlanság gyakoribb problémát jelent [68]. Mások ezzel szemben megállapították, hogy a házikedvencek erősítik az autonómia, a kompetencia és az önbecsülés érzését, illetve az állattulajdonosoknak általánosságban pozitívabb a hangulatuk, nagyobb az ambíciójuk és az étellel való elégedettségük [69, 70].

Bao és Schreer amerikai felnőttek részvételével végzett felmérést, amelyben az állatot nem tartókat és a házikedvencek gazdáinak a jóllétét hasonlították össze. Eredményeik alapján utóbbiak elégedettebbek voltak az életükkel, viszont egyéb jólléti paraméterek tekintetében, boldogságban vagy pozitív/negatív érzelmek kapcsán nem mutatkozott szignifikáns eltérés. Véleményük szerint az antropomorfizmus közvetítőként szolgálhat a kedvencek birtoklása és a jóllét, valamint az állat típusa és a jóllét közötti kapcsolatban egyaránt [71].

2.3.4. Szociális hatások

Nem utolsó sorban a társállatok hozzájárulhatnak a szociális egészséghez is – kifejezetten az egyedül élők és az idősek esetében –, mivel elősegíthetik az emberek közötti interakciók létrejöttét, valamint az új kapcsolatok kialakítását [55]. A társadalmi vonzerőt javító kedvencek köre meglehetősen széles, hiszen a kutya mellett akár madarak vagy pókok is szolgálhatnak a verbális kommunikáció katalizátoraiként [53]. Továbbá nyulak és teknősök is ösztönözhetik az emberek közeledését és fokozhatják a gyerekek nyitottságát a számukra ismeretlen felnőttekkel való beszélgetésre [72].

Wood és munkatársai telefonos interjúk során a társállatok szerepét mérte fel az emberi társas kapcsolatok vonatkozásában. Az eredményeik alátámasztották, hogy a házikedvencek gazdái szignifikánsan nagyobb valószínűséggel ismerkednek meg a környezetükben élő emberekkel, mint az állatokat nem tartók. Ezen belül is kiténtek a kutyák, amik esetén az új ismertségek száma az ötszöröse volt, mint az egyéb állatfajoknál. Az állattartók körülbelül egynegyede arról számolt be, hogy a kedvence révén megismert személyek közül legalább egyet a barátjának tart, illetve 42%-uk a szociális támogatás valamelyik formájában is részesült az új ismerősök által. Tekintettel arra, hogy a társadalmi elszigeteltség nagy valószínűséggel a mentális egészség kockázati tényezője, a házikedvencek hozzájárulása a szomszédságon belüli interakciókhoz kulcsfontosságú lehet az egészséges életterek kialakításában [73].

2.4. Attitűdkutatások

2.4.1. Bevezetés

Az attitűd kifejezés „egy tárgynak, fogalomnak vagy viselkedésnek a támogatás-helytelenítés, jó-rossz, szimpátia-ellenszenv dimenziója mentén történő értékelését” jelenti [74], amely kapcsolódik az emberek értékrendjéhez és meggyőződéséhez, de nem egyezik azokkal [75]. Az állatokhoz való emberi hozzáállás kulcsfontosságú szerepet játszik az állatjólét tekintetében [30].

Serpell (2004) az állatok iránti attitűdöket két fő motivációs kategória szerint írta le: az egyik az emberek állatokkal szembeni érzelmi reakcióit képviseli, míg a másik az embereknek az állatok instrumentális értékéről alkotott felfogását reprezentálja. Minden állat elhelyezhető egy kétdimenziós térben az alapján, hogy ezt a két szempontot illetően relatív milyen erősségű negatív vagy pozitív hatást váltanak ki. Bár a két dimenzió önállóan

merül fel, mégis kapcsolatban állnak egymással, ugyanis pozitív érzelmi reakciók morális kötelezettségeket hordozhatnak, ellenben az erős „hasznossági” felfogás – akár pozitív, akár negatív – hajlamos felülírni az ehhez hasonló aggályokat. Utóbbit feltehetően az okozza, hogy az ilyen állatokat a hasznosságuk következtében általában károsítják, ezért ezekkel szemben a pozitív érzelmek kialakulása eredendően a háttérbe szorul [30].

Az állatokkal szembeni attitűdök kialakulását számos egyéb tényező is befolyásolhatja. A belsőleges faktorok magával az állattal kapcsolatosak, különböző állati tulajdonságok, mint például a méret, az esztétikai minőség és az emberhez való hasonlóság [30]. A külsőleges komponensek pedig az egyéni emberi jellemzőket, többek között az életkort, a nemet és az iskolai végzettséget, a személyes tapasztalatokat, valamint a különféle kulturális hatásokat foglalják magukban [30]. Az állatokkal való szeretetteljes kapcsolat fiatalkori megtapasztalása úgy tűnik, hogy pozitívabb „affektív” és gyengébb „hasznossági” orientáció kialakulására hajlamosít [15].

Az „állati elmébe vetett hit” („belief in animal mind”, BAM) az egyén nézeteit írja le az állatok tudatosságáról, gondolatairól és érzéseiről [76]. Az érzelmek állatoknak tulajdonítása szempontjából Wilkins és munkatársai azt találták, hogy a BAM a legerősebb és az egyetlen előrejelző (a nemmel, az állattartással és az étkezési orientációval összevetve). Az egyes taxonómiai csoportok között szignifikáns különbséget mutattak ki: a legmagasabb érzelmi sajátosságokat az emlősök esetén jelezték a kutatásban résztvevők, ezeket követték a madarak, a hüllők, a halak és a gerinctelenek. Bizonyos fajoknál (például nyúl, rágcsálók, madarak) az állattartás is befolyásolta az emberek véleményét e tekintetben. Az érzelmek állatokhoz rendelésének vizsgálata elengedhetetlen, mivel hatással lehet az ember-állat interakcióra, az állatjóléttel és az állatok felhasználásával kapcsolatos attitűdre [77].

Fontos megemlíteni, hogy az elmúlt évtizedekben a közösségi média rohamos térnyerése szintén szerepet játszik az állatokkal kapcsolatos attitűdök kialakulásában és megváltozásában. Ugyanazon állatok eltérő módon való ábrázolása pozitív, illetve negatív irányba is befolyásolhatja egy egyén véleményét az adott állatról, továbbá a közösségi média oldalain közzétett tartalmak felkelthetik az emberek érdeklődését például az egzotikus állattartást illetően is [78].

2.4.2. Állatokkal kapcsolatos attitűdök

A különböző fajokhoz való hozzáállást kezdetben nagy valószínűséggel az egyes állati tulajdonságok határozzák meg [79]. Több kutatás is alátámasztotta, hogy az emberek

előnyben részesítik a hozzájuk fizikailag, viselkedésben vagy kognitív képességekben hasonló állatokat – például a főemlősöket és a delfineket –, illetve az általuk esztétikailag vonzóknak vagy aranyosnak tartott fajokat [80].

Azonban az állatoktól független okokra visszavezethetően is nagy eltérések vannak az emberi attitűdökben. A nők és a fiatalok általában erősebb „affektív” és gyengébb „hasznossági” orientációt képviselnek, mint a férfiak és az idősebbek. Ehhez hasonlóan a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők és a városban lakók szintén pozitívabb érzelmi reakciót mutatnak és kisebb (pozitív vagy negatív) instrumentális értéket tulajdonítanak az egyes állatoknak, mint a kevésbé iskolázott vagy a vidéken élő emberek. A tájékozatlanabb egyének hozzáállása az állatokhoz „affektív” tekintetben túlnyomórészt negatív vagy közömbös és a szemléletük viszonylag haszonelvű [80].

Herzog és munkatársai 366 fiatal bevonásával alátámasztotta a széles körben elterjedt nézőpontot, miszerint a férfiak és nők eltérnek az állatokkal szembeni attitűd és viselkedés tekintetében is. Az általuk alkalmazott összes attitűdmérő esetében szignifikáns különbség mutatkozott a nemek között, kivéve a pozitívan megítélt állatok közelségére vonatkozóan. A felmérés alapján a férfiak kevésbé törődtek az állatjóléti problémákkal, mint a nők, és utóbbiak érzékenyebbek voltak az állatok felhasználását illetően [81].

Hasonló eredmények születtek egy másik kutatás során is, amelyet nemrégiben végeztek állatorvosok részvételével. A férfiakhoz képest a női állatorvosok nagyobb aggodalomról tanúskodtak az állatjóléti kérdésekben, mind az állatok felhasználása, mind pedig a kedvtelésből tartott állatok öt szabadságjoga kapcsán. Megjegyzendő, hogy a fizikai vonatkozású szabadságjogok (például mentesség az éhségtől) biztosításának fontossága esetében nem volt különbség a két nem válaszait összehasonlítva, amely feltehetően annak köszönhető, hogy pályafutásuk során a résztvevők tanultak ezekről a kérdésekről [82].

A nemek közötti eltérés az állatokkal való kapcsolat tekintetében már gyermekkorban is megfigyelhető. Egy vadon élő állatokról készült felmérés során a lányok nagyobb affinitást mutattak a „szerethető állatok” iránt, szemben a „félelmet keltő” állatokkal, míg például a gyűrűs nyakú kígyó megítélése a fiúk körében sokkal pozitívabb volt. Összességében a vadon élő és az egzotikus állatokkal kapcsolatosan a fiúk kedvezőbben vélekedtek, mint a lányok [83].

Kellert jelentős különbségeket talált a gyermekek állatokkal kapcsolatos attitűdjében a kor, a nem, az etnikai hovatartozás és a városi/vidéki lakóhely szerint. Azonban az egyik

legfontosabb felfedezésének az alábbi három jól elkülönülő, életkorhoz köthető fejlődési szakaszt tartotta a gyermekek állatokkal összefüggő felfogásának alakulását illetően:

- 6 és 9 éves kor között főleg az állatokhoz való érzelmi kapcsolatok változnak,
- 10 és 13 éves kor között az állatok kognitív, ténszerű megértése és az ismeretek bővülése jellemző, illetve
- 13 és 16 éves kor között az etikai aggályok, valamint az állatok és a természet ökológiai megbecsülése kiszélesedik [84].

Borgi és Cirulli még fiatalabb, 3-6 éves gyermekek körében végzett attitűdkutatást. A vizsgálatba 48 fajt vontak be, a gerinctelenektől az emlősökig. A gyerekek előnyben részesítették a magasabb rendű fajokat, illetve a háziasított állatokat preferálták a vadon élőkkal szemben. A gerinctelen állatok voltak a legellenszenvesebbek a számukra, ezenkívül a lányok több negatív és félelemmel kapcsolatos attitűdöt mutattak, mint a fiúk [79].

Driscoll 33 fajjal összefüggésben vizsgálta az emberek állatok iránti attitűdjét. A résztvevőknek 6 szempont szerint skálán kellett értékelniük az adott állatokat. A minősítés hat dimenziója a következő volt: hasznosság, értelmi képesség, fogékonyág, szerethetőség, veszélyesség és fontosság. Végül az eredmények alapján 3 nagy kategóriába (és kettő esetén további 2 alcsoportba) lehetett besorolni az állatfajokat. Az általa felállított csoportok:

1. Hasznos állatok:

- A-1 alcsoport: hasznos, kevésbé szép, szerethető (pl. pulyka)
- A-2 alcsoport: kevésbé hasznos, szerethetőbb (pl. kanári)

2. Népszerű állatok:

- B-1 alcsoport: fontosabb, hasznosabb, fogékonyabb (pl. delfin, kutya, ló)
- B-2 alcsoport: hasonlóak, de kisebb értékkel (pl. macska, nyúl, őz)

3. Veszélyes állatok:

- nem hasznos, nem szerethető, de nagyon veszélyes (pl. patkány, cápa, csörgőkígyó) [6, 12].

Habár manapság rendszeresen tartják kedvencként is a hüllőket és a kételtűeket, továbbra is ezek az egyik legkevésbé megbecsült gerinces állatok. Az általánosan elterjedt negatív megítélésükhöz az evolúció során kialakult félelmi reakción túl az ismerethiány és a néphagyomány is hozzájárult. A folklór hatása több tényező figyelembevételével változónak bizonyult: a vidéki lakosság, a fiatalok és a kevésbé iskolázottak körében gyakrabban volt fellelhető [85].

2.4.3. Az állatok felhasználásával kapcsolatos attitűdkutatások

Az állatok és azok felhasználásának megítélése jelentős változásokon ment keresztül 1500 és 1800 között. Ennek az időszaknak a kezdetén a legtöbb zsidó-keresztény és a klasszikus (görög-római) társadalmakban elterjedt állatokkal szembeni attitűd még fellelhető volt az emberek gondolkodásában. Akkoriban úgy tartották, hogy az ember minden más lény felett áll, hiszen egyedülként rendelkezik értelemmel, vallással, valamint a beszédre és a szenvedésre való képességgel, illetve véleményük szerint az állati lét egyetlen célja az volt, hogy az embert szolgálja. Az 1800-as évekre azonban már ettől lényegesen eltérő vélemények is megfogalmazódtak, amelyek többsége a mai kultúrában is jelen van [14].

Jeremy Bentham 1780-ban kijelentette, hogy az állatokkal kapcsolatban nem az a kérdés, hogy „Tudnak-e érvelni?” vagy „Tudnak-e beszélni?”, hanem hogy „Képesek-e szenvedni?”. A modern utilitarizmus atyjaként kiállt az állati jogok mellett és ezáltal a nyugati emberek állatokhoz való viszonyát jellemző egyik alapgondolatot is megadta. Ez alapján az állatokkal szembeni kegyetlenség helytelen volt, függetlenül attól, hogy voltak-e következményei az embernek illetően. A kor másik kulturális feltevése szerint az ember felelőssége megőrizni, nem pedig meghódítani a természeti világot, továbbá az állatok szükségleteibe, jogaiba nem szabad beavatkozni [86].

Az új ipari rend megkövetelte az állatok termelésben való felhasználásának csökkentését, azonban például a kutyák, macskák és lovak házikedvencként betöltött szerepe előtérbe került [14]. A társállattartás terjedése hozzájárult az állatok intelligenciájának és egyéni karakterének felismeréséhez, amely megerősítette a elképzelést, miszerint legalább néhány állatnak joga van az erkölcsi megfontoláshoz [86]. Az utilitarista gondolkodásmód és a kedvencállatok jelentőségének növekedése következtében egészen megváltozott a közfelfogás az állatok felhasználásáról, végül 1876-ban az állatok kutatási célú felhasználását szabályozó első törvény is megszületett [14].

Jelenlegi ismereteink szerint és a rendelkezésünkre álló technológiák korlátjai miatt az *in vivo* állatkísérleteket nem lehet minden kutatási területen alternatív módszerekkel helyettesíteni, azonban manapság a legtöbb országban már szigorú jogszabályok vonatkoznak az elvégzésükre [87]. Ezen törvények alapját egy nemzetközileg is elismert és elfogadott irányelv, a 3R szabály képezi, amelyet először William Russel és Rex Burch angol kutatók írtak le 1959-ben [88]. A „helyettesítés” („Replacement”) célja, hogy az állatok felhasználását lehetőség szerint *in vitro* tesztekkel vagy számítógépes modellezéssel kell

kiváltani, illetőleg az *in vivo* kísérleteket minél kevésbé érzékeny állatokon kell végezni. A „csökkentés” („Reduction”) elv értelmében a kísérlet eredményességéhez még elegendő, de a lehető legkevesebb állatot kell felhasználni, valamint egy kísérletből a lehető legtöbb eredményt kell levonni. A „tökéletesítés” („Refinement”) célkitűzése a lehető legkevesebb szenvedés és károsodás okozása, illetve kímélet a tartás során. Fontos azonban kiemelni, hogy a szabályozások csupán az állatok egy meghatározott csoportjára vonatkoznak és egyes fajokat jobban védenek, mint másokat [89]. Habár a gerincteleneket széleskörben alkalmazzák kutatások során és ételmezési célra egyaránt, a lábasfejűektől eltekintve szinte nincsenek korlátozások a felhasználásuk kapcsán [90].

Számos tanulmány készült a társadalom megítéléséről az állatok különféle célú felhasználását illetően, beleértve az állatkísérleteket is. A kutatások során rengeteg tényezőt figyelembe vettek, amelyek mind befolyásolhatják az emberek attitűdjét. A vizsgált szempontokat a következők szerint csoportosíthatjuk:

- személyes jellemzők (pl. életkor, nem, etnikai hovatartozás, lakóhely, iskolai végzettség, vallás, állattartás),
- személyes meggyőződésen alapuló tényezők (pl. „állati elmébe vetett hit”, étrendi szokások, többek között a vegetarianizmus),
- felhasznált állat jellemzői (pl. faj),
- felhasználás/kísérlet célja, jellege (pl. orvosi kutatás, az állatok szenvedésével jár-e),
- közösségi média hatása [75].

A nem tekintetében konzisztens eredmények születtek a kutatások során: a nők általánosságban kevésbé értenek egyet az állatok felhasználásával, még az orvosi és a tudományos kísérleteket is kevésbé helyeselték, mint a férfiak [6, 81, 89, 91–93]. Kellert és Berry megállapították, hogy az idősebb férfiak erősebb haszonelvű álláspontot képviselnek [94], azonban Driscoll nem talált különbséget a vadászathoz, a horgászathoz vagy a vizsgált háromféle kutatáshoz való viszonyulásban az életkor alapján [6]. Az állatokkal való személyes tapasztalat szintén hatással van az orvosi kutatások és az alaptudományok megítélésére, ugyanis szignifikánsan több állattartó utasítja el ezeket az állatot nem tartókkal összehasonlítva [89, 91]. Továbbá az „állati elmébe vetett hit” (BAM) is erőteljes előrejelzőnek bizonyult az állatok felhasználásához való negatív hozzáállást illetően [93, 95]. Ezzel részben összefügg, hogy azok az emberek, akik esznek húst, nagyobb elfogadást mutatnak az állatok felhasználása iránt, mint a vegetáriánusok [89, 92, 93].

Az emberi tényezők vizsgálata mellett, megannyi tanulmány született az állatokkal és magával a kutatás céljával vagy jellegével kapcsolatos szempontok hatásáról is. Kimutatták, hogy az emberek a rágcsálókat és a nem emlős állatokat érintő tevékenységeket kevésbé utasítják el, mint a nagy és vonzó emlősökkel vagy házikedvencekkel végzett hasonló tevékenységeket [80]. Felmérések szerint a különböző állatfajokat tekintve a halak, rágcsálók, sertések és csirkék felhasználása jobban elfogadható, mint a kutyák, macskák, majmok, delfinek és papagájok esetében [89, 92]. A kutatás célja szintén meghatározza, hogy a társadalom mennyire elutasító azzal szemben. Az orvosi kutatásokat és az alaptudományok területén való állatkísérleteket az emberek többsége elfogadhatónak találja [6, 89, 92], amíg nem okoznak szükségtelen szenvedést az állatok számára [96]. A termékek állatokon való tesztelésével és a kozmetikai célú kísérletekkel azonban kevésbé értettek egyet a megkérdezettek [6, 92, 96]. Sandgren és munkatársai azt találták, hogy az állati és humán betegségekkel kapcsolatos kísérletek voltak a leginkább támogatottak, a legtöbb aggodalmat pedig az állatok sérüléséhez vagy halálához vezető felhasználási módok váltották ki [92].

2.4.4. Állati termékek fogyasztásáról készült attitűdkutatások

A 21. századi nyugati társadalmakban, amelyekben a társállattartás jelentősége kiemelkedő és sok kedvencet családtagként szeretnek, az emberek nagyrésze rosszulja az állatokat károsító tevékenységeket, ugyanakkor a húsfogyasztást élvezi. A pszichológiában ezt a különös jelenséget „hús paradoxonnak” („meat paradox”) nevezik [97], amely a kognitív disszonancia egy jellegzetes példája. A morális ellentmondás és az ambivalens attitűdök következtében fellépő pszichés diszkomfortot az emberek különböző stratégiák alkalmazása révén igyekeznek megszüntetni [98].

Az állatok iránti szeretet és a húsup fogyasztása miatt jelentkező kognitív feszültség feloldásának egyik módja lehet például az állatok morális státuszának vagy mentális adottságaiknak, illetve a fájdalomra és szenvedésre való képességüknek a megtagadása [97, 99, 100]. Egy másik nézőpont szerint az emberek gyakran teljesen elválasztják az állati eredetű termékeket magától az állattól [101]. Ezt a termékek kereskedelemben való megjelenítése is elősegítheti, például az egyes állati részek szétDarabolásán keresztül. A hús kontextusának manipulálása a fogyasztói attitűdök megváltozását eredményezi, amely alátámasztja a disszociáció elméletét, valamint kiemeli az empátia és az undor szerepét a döntés során [102]. Ioannidou és munkatársai mindenevők, peszkateriánusok, vegetáriánusok és vegánok állatokkal szembeni attitűdjét és morális aggodalmát összehasonlítva azt találták, hogy az állati eredetű termékeket fogyasztók kisebb mértékű

undorról és büntudatról számoltak be [103]. További disszonancia-kezelési stratégia lehet az állatnak okozott károk megtagadása, illetve a felelősség kérdésének elhárítása is [104].

A húsfogyasztás mértékének csökkentésére irányuló törekvés, illetve hajlandóság háttérben számos eltérő ok húzódhat. Egyrészt a gyermekkori társállattartás és a házikedvenchez való erős kötődés az empátia révén ösztönözheti a vegetáriánus szemlélet kialakulását [105]. Megfigyelték, hogy az állatok „cukisága” az empátián keresztül közvetett módon szintén csökkenti a húsfogyasztási hajlandóságot [106]. Másrészt bizonyos hústermelő állatok antropomorfizálása a barátság metaforán keresztül büntudatot ébreszt az emberekben és negatívan befolyásolja a húsfogyasztáshoz való hozzáállásukat [107].

Több kutatás is kimutatta, hogy a nők körében gyakoribb a vegetarianizmus és azok a nők, akik esznek húst, a férfiaknál relatíve kevesebbet fogyasztanak [108, 109]. Ezzel szemben Bradley és munkatársai nem találtak különbséget a nemek között a húsfogyasztás hajlandóságát illetően [89].

3. Anyag és módszer

Kutatásom során magyarországi viszonylatban internetes kérdőív segítségével vizsgáltam elsősorban az egzotikus társállatot tartók szokásait, a válaszadók tapasztalatait és véleményét. A felmérés célja az előzetes feltevéseim tényekkel, számszerű adatokkal való alátámasztása vagy megcáfolása. Jóllehet, a kutatás az alkalmazott módszerek limitációi miatt nem reprezentatív, azonban a relatív nagy mintaszámra való tekintettel az eredmények alkalmasak átfogó következtetések levonására.

3.1. Résztevők és eljárás

A kérdőív kitöltésére 2022. december 25. és 2023. február 28. között, anonim módon volt lehetőség. A válaszadás önkéntes volt és nem járt pénzbeli, illetve egyéb jutalmazással. A résztvevők bevonása a Facebook felületén keresztül történt, amely a DataReportal 2023-ban készült összesített statisztikája alapján 5,45 millió felhasználóval jelenleg a leggyakrabban használt online közösségi oldal Magyarországon [110]. Mivel ilyen nagy a Facebook felhasználók aránya a lakossághoz (2023-ban: 10,25 millió fő [110]) viszonyítva, az ott elérhető kérdéssor jó eséllyel eljuthat emberek tömegéhez. A kérdőívet a vizsgálni kívánt célközönség, az egzotikus kedvencek tulajdonosainak elérése érdekében különféle állatokkal kapcsolatos csoportokban (összesen 37-ben) tettem közzé, valamint saját

ismerőseim körében is megosztottam azt. A kitöltésnek nem volt feltétele az állattartás, illetve mindennemű követelmény nélkül bárki megválaszolhatta a kérdéseket.

A beérkezett 1178 részben vagy egészben kitöltött űrlap közül egyet kizártam az értékelésből, mert a válaszadó nem járult hozzá, hogy az általa megadott adatokat felhasználjam tudományos munkám során. Továbbá, mivel a kérdőív egy részét egy személy többször is megválaszolhatta, ezért a tényleges kitöltők száma ettől eltér. A fennmaradó 1164 valódi résztvevő (973 nő, 181 férfi, 8 egyéb, ketten nem kívánták megadni a nemüket) életkora 18 és 74 év között változik (átlag: 35,11 év, szórás: 11,34 év). A minta nagysága lehetővé tette, hogy mind a két nem, különböző korosztályok, a vidéki és a városi lakosság, valamint az eltérő iskolázottsági szinttel rendelkezők is relatív nagy számban képviselve legyenek a kutatásban.

3.2. A kérdőív felépítése

A kérdőívet a Google Forms nevű program segítségével magyar nyelven készítettem, és a válaszadóknak a kitöltés kezdetén hozzá kellett járulniuk az adataik tudományos célból való felhasználásához. Az űrlap összesen 40 kérdést tartalmazott, amelyek között nyílt és zárt (egyszeres/többszörös választás) kérdések egyaránt szerepeltek, valamint skálás minősítésre is sor került. A kitöltők számos esetben megadhattak a felsorolt lehetőségektől eltérő, saját választ. Bizonyos kérdések jellegéből adódóan és annak érdekében, hogy minél több legalább részlegesen megválaszolt kérdőív beérkezzen, csupán öt kérdést tettem kötelezővé.

A kérdőív három szakaszból épült fel:

- 1) Az első blokkban a társadalmi-demográfiai adatok (nem, életkor, legmagasabb iskolai végzettség, lakóhely típusa és jellege, az egy háztartásban élők) felvétele történt. Szintén ebben a részben szerepeltek a kitöltő fogyasztói szokásaira vonatkozó kérdések: az elvi megfontolásból elutasított élelmiszerekkel, az állati eredetű termékek felhasználásával, illetve a kozmetikumok és a gyógyszerek alkalmazásával kapcsolatban. Emellett a válaszadónak egy listából kötelezően ki kellett választania a jelenlegi házikedvenceit, továbbá lehetősége volt a korábban tartott társállatairól is beszámolni.
- 2) A második szakaszban a kitöltő egy általa valaha tartott, elsősorban egzotikus kedvencel összefüggésben adott válaszokat, amelynek fajtát/típusát a

szakasz elején egyértelműen jelölte. Ezt a részt egy fantáziánév megadásával egy személy több állattal kapcsolatban is kitölthette. A kérdések többek között az állat beszerzésére, tartására és állatorvosi ellátására vonatkoztak. Ezenkívül az állattartó egy attitűdvizsgálat során több szempont alapján 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán minősítette az adott fajt, végül pedig beszámolt arról, hogy az általa megjelölt állat megfelelt-e az előzetes várakozásainak és választaná-e azt újra házikedvencként.

- 3) A harmadik szakaszban azt vizsgáltam, hogy az állattartók elgondolkodtak-e már azon, hogy a kedvenceik természetes, nagyüzemi vagy kísérleti körülmények között hogyan élnek, és ha igen, az milyen hatást gyakorolt rájuk, illetve, hogy véleményük szerint a gazda és állata között van-e hasonlóság. Befejezésül pedig arra voltam kíváncsi, hogy ha a kitöltők (újra) választhatnának, akkor milyen állatot tartanának és miért.

3.3. Adatkezelés és elemzés

A beérkezett válaszokat a Microsoft Excel táblázatkezelővel rendszereztem és az adatok kiértékeléséhez szintén ezt a programot alkalmaztam. A korábban megfogalmazott hipotézisek vizsgálata érdekében kimutatásokat és korrelációanalízist végeztem. A kapott eredmények felhasználásával szükség esetén a szoftverbe épített függvények segítségével további számításokat folytattam. Továbbá, az R programban Fisher-féle egzakt próbával homogenitásvizsgálatot végeztem a kitöltők bizonyos csoportjai által adott válaszok összehasonlítására. A megfigyelt gyakoriságeloszlások között tapasztalt különbséget szignifikánsnak tekintettem, amennyiben a p-érték kisebb volt, mint 0,05.

A számítások során az alacsony részvételre való tekintettel általában figyelmen kívül hagytam a nem esetében az „egyéb” és a „nem kívánom megadni” kategóriákat, illetve a „kevesebb, mint 8 általános” legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezőket.

4. Eredmények

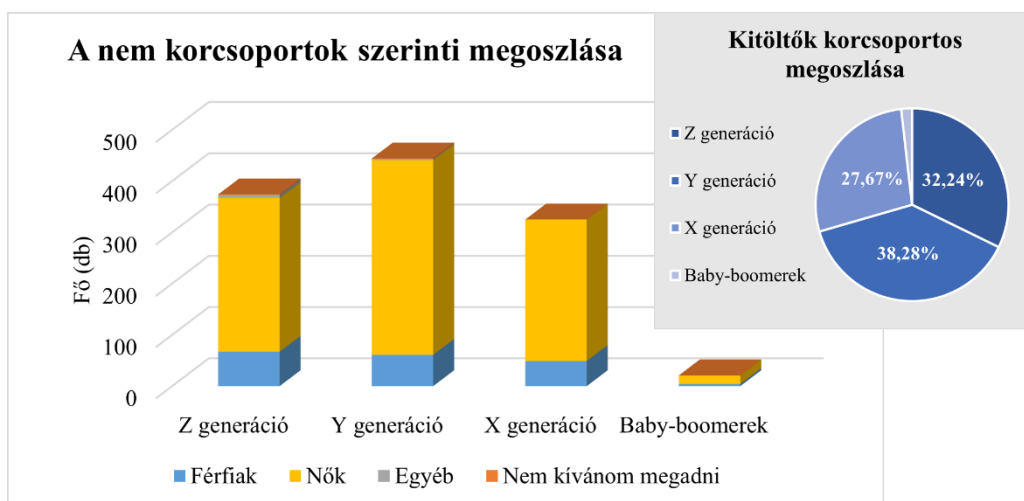
4.1. Szociodemográfiai adatok

Az 1164 válaszadó közül 973 volt nő (83,59%), 181 férfi (15,55%), 8 egyéb (0,69%) és további kettő nem kívánta megadni a nemét. A kitöltőket életkor szerint négy kategóriába soroltam a szociológia tudományterületén elfogadott és gyakran alkalmazott generációs elmélet mintájára. Ez alapján a csoportosítás a következő:

- „Baby-boomerek”: 1946 és 1964 között születettek,
- X generáció: 1965 és 1979 között születettek,
- Y generáció: 1980 és 1994 között születettek,
- Z generáció: 1995 és 2009 között születettek [111].

2. táblázat. A résztvevők nem és korcsoport szerinti megoszlása.

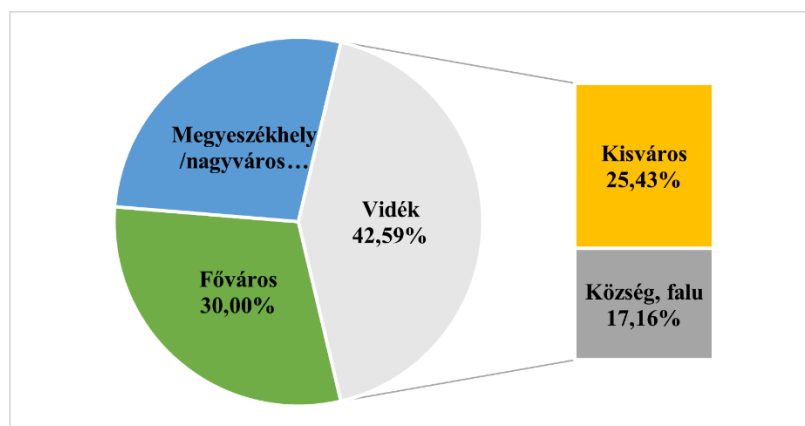
Generáció	Válaszadók életkora (év)		Összesre fő	Férfiak fő	Nők fő	Egyéb fő	Nem kívánom megadni fő
	Alsó határ	Felső határ					
Z generáció	18	27	374	67	300	6	1
Y generáció	28	42	444	61	380	2	1
X generáció	43	57	325	49	276	0	0
Baby-boomerek	58	76	21	4	17	0	0
Összesen			1 164	181	973	8	2

1. ábra. A kitöltők neme korcsoportok szerint.

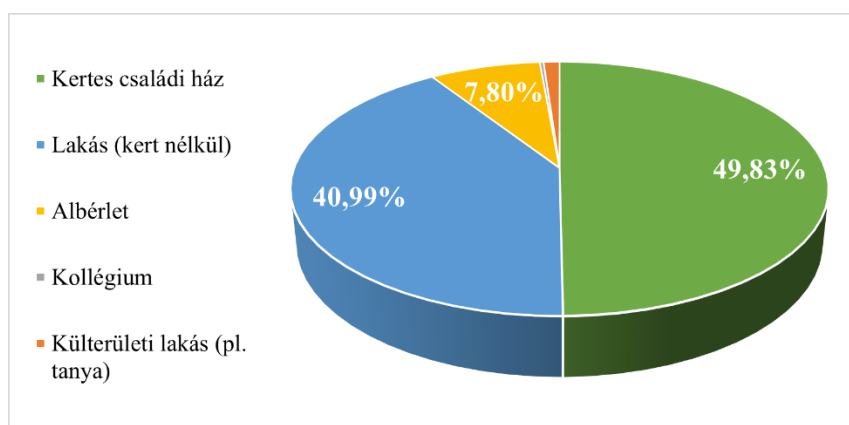
Mivel a kérdőív kitöltésére 2022 és 2023 fordulóján volt lehetőség, ezért az egyértelműség kedvéért a 2023. január 1-ig betöltött életkor szerint kategorizáltam a személyeket. Az életkori megoszlás diverzitása igen nagy volt. A legtöbb válaszadó az Y generáció tagjai közül került ki (444 fő), azonban figyelembe kell venni, hogy a kérdőívet csak nagykorúak tölthették ki, ezért a Z generáció alul reprezentált lehet (374 fő). Valószínűleg az idősebb korosztály kevésbé használja aktívan az internetet és a közösségi média felületeit, ez indokolhatja az alacsony számú részvételüket a felmérésben (21 fő). Feltételezésem szerint a nők nagyobb hajlandósággal vesznek részt az ehhez hasonló kutatásokban, mint a férfiak, tehát jelen esetben a nagyarányú női többség háttérben is ez állhat. Az adatokat a 2. táblázat tartalmazza és a résztvevők nemét korcsoportok szerint az 1. ábra szemlélteti.

A válaszadók lakóhely típusa szerinti eloszlását a 2. ábra illusztrálja. Elkülönítettem a „városban” és a „vidéken” lakó embereket. Az előbbi csoportba a főváros, illetve a megyeszékhelyek/nagyvárosok lakosait, míg utóbbiba a kisvárosok és a községek/faluk lakóit soroltam. A kitöltők között a „városban” élő emberek (666 fő) 34,82%-kal meghaladták a vidéki lakosok számát (494 fő). Összességben Budapestről töltötték ki a legnagyobb számban a kérdőívet (348 fő; 30,00%), azonban a korcsoporti kategóriákat külön-külön tekintve a Z generáció tagjai közül a megyeszékhelyeken és nagyvárosokban lakók voltak a legtöbben (110 fő; 9,48%) szemben a többi kategóriával.

2. ábra. A kitöltők lakóhely szerinti megoszlása.

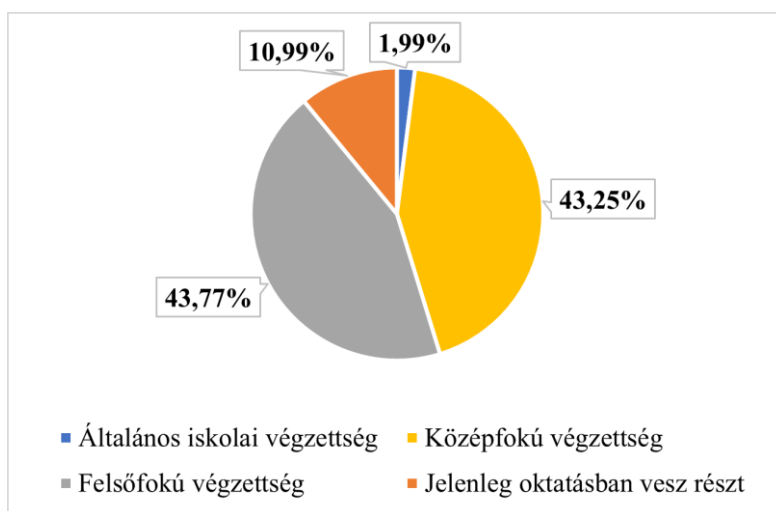
A lakóhely jellegét tekintve 1154 válaszadó közül kertes családi házban laktak a legtöbben (575 fő), valamint a társasházi vagy panelházi lakásban élők szintén nagy arányban képviseltettek (473 fő). Nem saját tulajdonban lévő ingatlanban, albérletben (90 fő) lakók, valamint kollégisták (3 fő), illetve külterületi lakás (pl. tanya) lakói (13 fő) is kitöltötték a kérdőívet. A lakóhely jellege, például kertkapcsolat vagy a bérleti szerződés feltételei hatással lehetnek a társállattartási szokásokra, amelyről a későbbiekben fog szó esni. Az adatok százalékos eloszlását a 3. ábra mutatja be.

3. ábra. A lakóhely jellegének megoszlása a válaszadók között.

Az azonos háztartásban élő személyek szintén befolyásolhatják a társállattartási szokásokat. A kérdőív kitöltői közül 110 ember egyedül élt (9,45%), míg 742-en (63,75%) a párjukkal együtt laktak. Utóbbiakat tekintve 290 esetben legalább egy 6. életévét betöltött gyermek, 93 esetben pedig legalább egy 6 év alatti gyermek is tartózkodott a háztartásban, ezek közül 47 otthonban volt egyszerre megtalálható mindkettő. 277-en jelölték meg azt a választ, miszerint a szüleikkel laknak (23,80%), közülük 67-en többgenerációs háztartásban élnek (29-en nagyszülőkkel, 38-an pedig gyermekkel).

A legmagasabb iskolai végzettséggel kapcsolatos kérdésre összesen heten nem válaszoltak és egyetlen Z generációs ember jelölte meg a „kevesebb, mint 8 általános” válaszlehetőséget. Az űrlapot kitöltők között szinte azonos arányban szerepeltek a középfokú (szakiskolai vagy gimnáziumi érettségi, szakmunkásképző) és felsőfokú (főiskolai vagy egyetemi diploma) végzettséggel rendelkező személyek – 500, illetve 506 fő. A Z és az Y generáció között azonban jelentős különbség volt tapasztalható e tekintetben, ugyanis az idősebb korosztályban a felsőfokú végzettség lényegesen gyakoribbnak bizonyult (258 fő), mint a fiatalok körében (86 fő), akik közül viszont sokan jelenleg is oktatásban vesznek részt (122 fő). A résztvevők iskolázottságának megoszlása a 4. ábra megtekinthető.

4. ábra. A legmagasabb iskolai végzettség megoszlása a kitöltők körében.

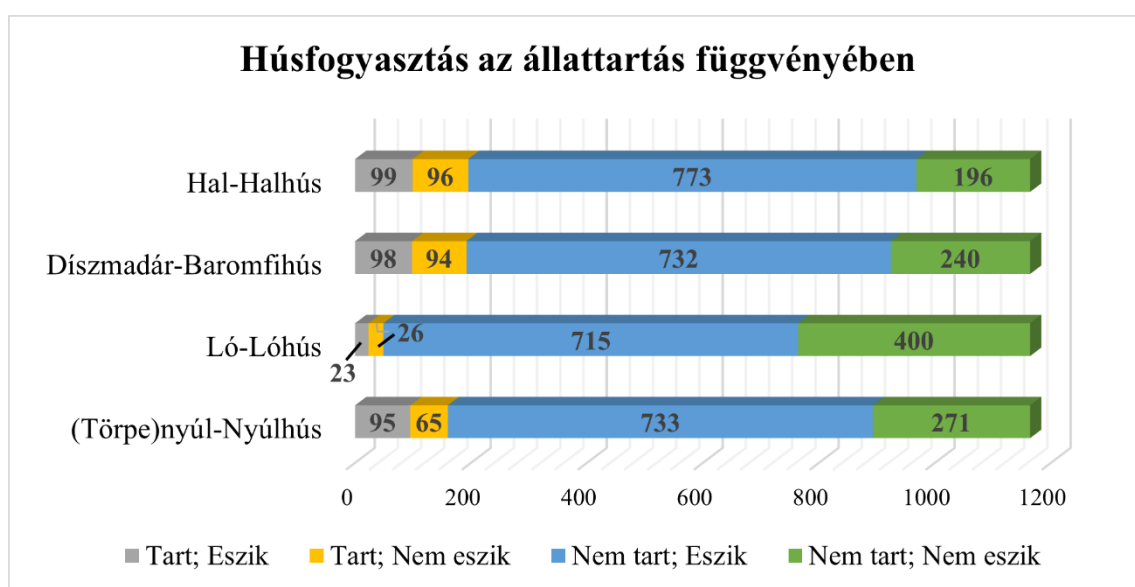
4.2. Fogyasztói szokások

4.2.1. Húsfogyasztási szokások

A kérdőív kitöltésekor a válaszadók beszámoltak azokról az állati eredetű élelmiszerekről, amelyeket elvi megfontolásból nem fogyasztanak. Korrelációanalízist végeztem annak érdekében, hogy feltárjam a kapcsolatot a fogyasztási szokások és a jelenleg

tartott állatok között. E tekintetben azonban csak gyenge lineáris összefüggést találtam, ugyanis a korreláció legnagyobb értéke 0,1384 volt (a nyúltartás és a tengeri vad hal fogyasztásának elutasítása közt).

Ellenben közelebről megvizsgálva az egyes állattartók csoportjait 4 esetben szignifikáns eltérést fedeztem fel az állattartók és az adott állatot nem tartók között, ami alátámasztja az előzetes feltevésemet, miszerint az állattartás hatással van a húsfogyasztási szokásokra. A nyúltartók 40,63%-a, míg a nyulat nem tartók 26,99%-a utasítja el a nyúlhús fogyasztását ($p = 0,0007$). A lótulajdonosok 53,06%-a nem eszik lóhúst, szemben a nem lópartókkal, akiknek csak a 35,87%-a utasítja el azt ($p = 0,0220$). A baromfi-húst tekintve a díszmadarat nem tartók 24,69%-a, míg a díszmadártartók 48,96%-a utasítja vissza annak a fogyasztását ($p < 0,0001$). Sőt, még a haltartók is nagyobb arányban nem esznek halat (49,23%), mint a halat nem tartók (20,23%; $p < 0,0001$). Az adatokat az 5. ábra szemlélteti.

5. ábra. Az állattartás hatása a húsfogyasztási szokásokra.

A vadállatok húsának fogyasztása kapcsán a következő eredményeket találtam. A tengeri halakat a fővárosi lakosok szignifikánsan kevesebben utasítják el (25 fő; 7,18%), mint a megyeszékhelyen vagy nagyvárosban lakók közül (43 fő; 13,52%; $p = 0,0072$). Továbbá, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők számottevően kisebb hajlandóságot mutatnak mind a vad emlősök, mind a vadmadarak húsának fogyasztására az összes másik csoporthoz képest, és ezzel a hipotézisem beigazolódott.

Feltételeztem, hogy a fiatal állatok húsát a kitöltők gyakrabban utasítják el, mint a felnőtt állatokét – ezt a marha-borjú, sertés-malac és juh-bárány párokon tanulmányoztam.

Az első kettő esetében valóban szignifikáns eltérést tapasztaltam ($p < 0,001$), azonban bár bárányhúst kevesebben esznek (939 fő), mint juhhúst (972 fő), ebben az esetben nem volt számottevő a különbség ($p = 0,0775$). Ezenkívül a kérdőív felfedte, hogy jelentős eltérés van az állatfajok tekintetében is: a bárányhús elutasításának a mértéke a legnagyobb (215 fő; 18,63%), ezt követi a borjúhús (163 fő; 14,12%), végül pedig a malachús (106 fő; 9,19%). Ezek az eredmények többé-kevésbé összhangban vannak a Zickfeld és munkatársai által készített kutatás során tapasztaltakkal [106]. Vizsgáltam továbbá, hogy a fiatal állatok húsának fogyasztását tekintve van-e eltérés a nemek között. A malac-, borjú- és bárányhúst illetően is a nők szignifikánsan nagyobb aránya utasította el ezek fogyasztását, mint a férfiak esetén, és a legnagyobb különbség a bárányhúst illetően mutatkozott (nő: 200 fő, 20,55%; férfi: 15 fő, 8,29%; $p < 0,0001$).

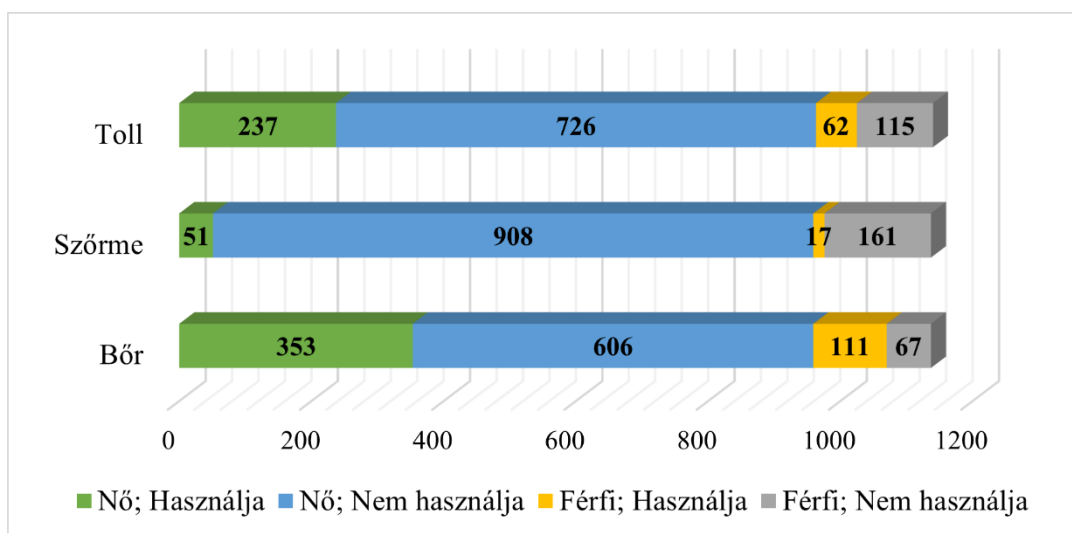
A tartott állat faja, sőt, maga az állattartás ténye sem áll erős kapcsolatban a húsmentes diéta választásával. Bradley és munkatársai eredményivel megegyezően jelen kutatás is alátámasztotta, hogy nincs számottevő különbség a nemek között ($p = 0,0791$) [89], bár arányaiban a nők közül több, mint kétszer annyian utasítják el a húsfogyasztást (61 fő; 6,27%), mint a férfiak közül (5 fő; 2,76%). Azonban a korosztályokat tekintve a Z és az X ($p = 0,0062$), valamint az Y és az X generációk között ($p = 0,0262$) szignifikáns eltérést tapasztaltam e tekintetben.

4.2.2. Állati eredetű termékek felhasználása

A kitöltők fogyasztói szokásait háromféle állati eredetű termékkel kapcsolatban vizsgáltam: bőr, szörme, toll. Az eredmények alapján a húsevési szokások nem befolyásolják a termékek használatát. Továbbá a lakóhely tekintetében nem mutatkozott eltérés a vidéki és a városi lakosság között egyik esetben sem. A „Használ-e bőrből készült ruhát/terméket?” kérdésre azonban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők szignifikánsan nagyobb aránya válaszolt igennel (262 fő; 52,61%), összevetve a középfokú végzettséggel rendelkezőkkel (159 fő; 32,06%) és a jelenleg oktatásban résztvevő kitöltőkkel (41 fő, 32,54%).

Mindhárom termék esetén szignifikánsan több férfi jelezte ($p < 0,05$), hogy használja azokat, mint a női kitöltők közül (6. ábra). Ez összhangban áll Wells és Hepper megállapításával, miként a nők kevésbé értenek egyet az állatok számos felhasználásával a férfiakhoz képest [91]. A tolltermékek kivételével egyes korosztályok között is jelentős eltérés mutatkozott. A bőr esetében a Z és az X ($p = 0,0014$), illetve a szörme esetében a Z és az Y generáció ($p = 0,0453$) különbözött. Előbbinél az idősebbek, míg utóbbinál a

fiatalabbak használják nagyobb arányban az adott termékeket. Ezenkívül vizsgáltam azt is, hogy bizonyos állatok tartása befolyásolja-e a szőrme (nyúl, csincsilla, görény tartása) vagy a toll (díszmadarak tartása) felhasználására való hajlandóságot, azonban ebben a tekintetben nem találtam eltérést az állattartók és az állatot nem tartók között.

6. ábra. Az állati eredetű termékek használata nemek szerint.

4.2.3. Állatkísérletek – Kozmetikumok és gyógyszerek használata

A kérdőív „Használ-e olyan kozmetikumot, amit állatokon teszteltek?” kérdésére összesen 1154 válasz érkezett, azonban ebből 534-en (46,27%) nem tudták megmondani, hogy használnak-e ilyet, feltehetően azért, mert nem szoktak utánajárni ennek. Habár a maradék 620 válaszadó közül a férfiak 31,49%-a, a nőknek pedig 51,08%-a válaszolt nemmel, ez statisztikailag nem szignifikáns eltérés ($p = 0,0523$). A korosztályok között nem volt jelentős különbség e tekintetben, ugyan a Z generáció tagjai arányaiban valamelyest több „nem” választ adtak (191 fő; 93,17%), mint az X (135 fő; 88,24%) és az Y (218 fő; 87,90%) generációk.

A középfokú végzettséggel rendelkezők és a jelenleg oktatásban résztvevők válasza mind az általános iskolai, mind pedig a felsőfokú végzettséggel rendelkezőkétől nagymértékben eltértek. Mindkét esetben az előbbieik körében fordul elő nagyobb gyakorisággal, hogy nem használják az állatokon tesztelt kozmetikumokat (leginkább az általános iskolai végzettséggel rendelkezők használják: 30,77%). Lakóhely szerint csak a kisvárosok és a megyeszékhelyek/nagyvárosok lakói különböznek számottevően ($p = 0,0459$), és az utóbbiak gyakrabban alkalmazzák a kérdéses termékeket (13,29%).

Jóllehet, a húst nem fogyasztók közül többen utasítják el az állatokon tesztelt kozmetikumokat (48 fő; 96,00%), mint a húsevők közül (509 fő; 89,30%), ez sem bizonyult szignifikáns eltérésnek. A kismamát (rágcsálókat vagy nyulat) tartókat megvizsgálva érdekes módon a patkányok gazdái körében jelentősen nagyobb mértékű a felhasználás, mint a többi ember esetén (36 patkánytartó közül 6-an válaszoltak igennel; $p = 0,0269$), amely megcáfolta az előzetes feltevésemet ezzel kapcsolatban.

A gyógyszerfelhasználás vonatkozásában a következő kérdéseket tettem fel:

- 1) Utána szokott-e nézni egy gyógyszer használata előtt, hogy annak kifejlesztése során végeztek-e állatkísérletet?
- 2) Amennyiben az előző kérdésre igennel felelt, használja-e az állatkísérlet segítségével kifejlesztett gyógyszereket?
- 3) Mitől függ, hogy használja-e az állatkísérlet segítségével kifejlesztett gyógyszert, ha nem minden esetben alkalmazza azokat?

Az első kérdésre összesen 1146 válasz érkezett, amelyből 94-en (8,20%) jelezték, hogy egyáltalán nem használnak gyógyszereket. 271 válaszadó (23,65%) legalább időnként utánanézi, míg 781 embert (68,15%) nem foglalkoztat a kérdés. Azokat tekintve, akik használnak gyógyszereket, 880-ból 248 nő (28,18%) és 162-ből 21 férfi (12,96%) szokott utánanézni, hogy végeztek-e állatkísérletet a gyógyszer kifejlesztése során. Ez szignifikáns eltérésnek bizonyult ($p < 0,0001$), amelyből levonható a következtetés, miszerint a férfiakat kevésbé aggasztja a téma, mint a nőket, és ez megegyezik a Sandgren és munkatársai által talált eredményekkel [92]. Lakóhely és iskolázottság szerint, valamint a korosztályokat illetően sincs lényeges eltérés az egyes csoportok között.

Azok a válaszadók, akik a húst kizárják a diétájukból, ugyan magasabb arányban (20 fő; 33,90%) járnak utána az egyes gyógyszereknek, mint a mindenevők (251 fő; 25,28%), azonban ez az eltérés statisztikailag még nem szignifikáns, szemben az Ioannidou és munkatársai által végzett kutatás eredményeivel [103]. Hasonlóan a kozmetikumokhoz, a gyógyszerek esetében is vizsgáltam a nyulak és a rágcsálók tulajdonosainak a válaszát, mivel ezeket az állatokat köztudottan alkalmazzák állatkísérletek során, és feltételeztem, hogy a gazdáik jobban utánanéznének ennek a kérdésnek. A legtöbb esetben nem mutatkozott eltérés az állattartók és az állatot nem tartók között, azonban a csincsillák gazdái számottevően gyakrabban informálódnak, mint a csincsillát nem tartók ($p = 0,0236$).

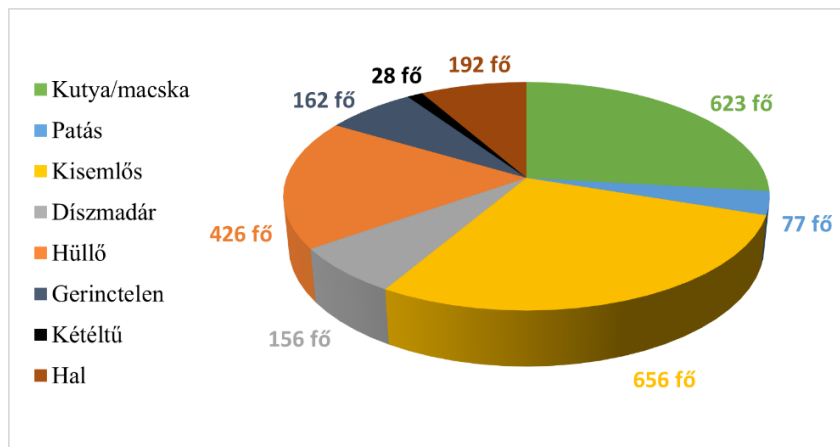
A második kérdésre 260 kitöltő válaszolt, akik közül 85 (32,69%) egyáltalán nem, 132 fő (50,77%) csak kivételes esetekben (például súlyos betegségnél) és 25 ember az

elvégzett állatkísérlet függvényében alkalmazza a gyógyszereket, amelyek kifejlesztése során végeztek állatkísérletet.

A harmadik (nyitott) kérdésre összesen 100 válasz érkezett, amit a kitöltők saját szavaikkal fogalmaztak meg. A leggyakrabban említett szempontok az állatkísérletek segítségével kifejlesztett gyógyszerek használatával összefüggésben a döntés kapcsán: van-e alternatíva (36 fő), a kísérlet fájdalommal járt-e az állatok számára (26 fő) és a betegség súlyossága (19 fő). Ezenkívül felmerült kritériumként többek között a felhasznált állatok száma és faja (kutya, majom, nyúl), a kísérlet típusa, illetve a termék hatékonysága is. Továbbá néhányan azt válaszolták, hogy orvosi javaslatra döntenek a gyógyszer alkalmazása mellett.

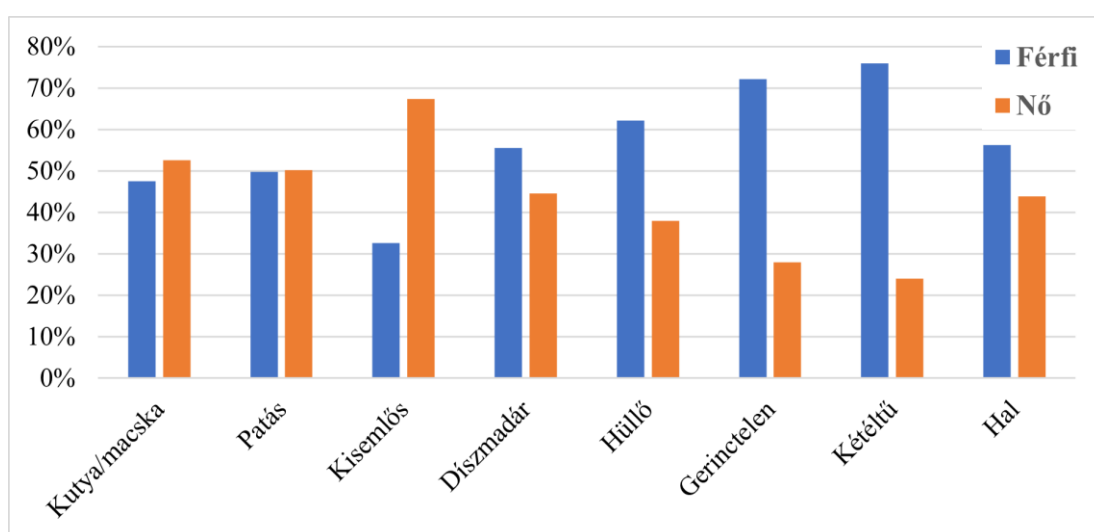
4.3. A választott állatokkal kapcsolatos eredmények vizsgálata

Az 1164 kitöltő közül összesen 623-an tartanak kutyát és/vagy macskát (512 kutyatartó, 330 macskatartó), 77-en patásállatok tulajdonosai (49 ló-, 1 láma-, 3 alpaka-, 9 szamár-, 12 juh-, 16 kecske-, 5 szarvasmarha- és 21 törpemalactartó) és 656 fő kisemlőst tart társállatként (nyúl: 159 fő, tengerimalac: 184 fő, hörcsög: 143 fő, degu: 36 fő, csincsilla: 41 fő, egér: 30 fő, patkány: 36 fő, sün: 145 fő, mókus: 10 fő, vadászgörény: 30 fő). Ezenkívül 156-an tartanak díszmadarakat (papagájt: 124-en, egzótát 24-en, díszbaromfit/galambot 44-en), 426-an hüllők gazdái (közülük 117 szárazföldi teknős, 93 vízi teknős, 98 szakállas agáma, 14 zöld leguán, 131 gekkó, 54 kaméleon, 37 óriáskígyó, 1 mérges kígyó, 53 sikló tartó volt), 162 személy gerincteleneket tart (rákot 46, puhatestűt 87, pókot 36, ezerlábút 19, százlábút 2, sáskát 22, csótányt 48 és lepkét 7 fő), illetve 28 kétéltű és 192 hal tulajdonos volt a válaszadók között. A különféle állatokat tartók létszámának megoszlását a 7. ábra mutatja be.

7. ábra. A különféle állatokat tartók létszámának megoszlása.

Az egyes kategóriák nemek szerinti eloszlásának elemzése érdekében a férfiak által adott válaszok számát úgy korrigáltam, mintha a nőkkel megegyező számú férfi töltötte volna ki a kérdőívet. Így azt az eredményt kaptam, hogy kutyát/macskát és patás állatokat közel azonos arányban tartanak a két nem képviselői. Díszmadarak és halak esetében a férfi gazdák (55,50%; 56,20%) aránya némiképp meghaladja a női tulajdonosokat (44,50%; 43,80%). Szintén a férfiak javára, de markánsabb különbség figyelhető meg a hüllőket (ffi: 62,06%; nő: 37,94%), a kétéltűeket (ffi: 75,97%; nő: 24,03%) és a gerincteleneket (ffi: 72,13%; nő: 27,87%) tekintve. A kisemlősöket tartók körében azonban a nők (67,36%) képviselik a többséget a férfiakkal (32,64%) szemben. Az állattartók nemek szerinti megoszlását a 8. ábra szemlélteti.

8. ábra. Az állattartók nemek szerinti megoszlása.

Az állattartók korosztályok szerinti megoszlásának vizsgálatához szintén korrigáltam a kitöltők számát úgy, hogy az egyes kategóriák egyenlő arányban legyenek képviselve, viszont a „Baby boomerek” csoportját kihagytam az összesítésből, mivel ők jelentősen kisebb számban töltötték ki a kérdőívet és ez torzította volna az eredményt. Ennélfogva a kutyák/macskák, patás állatok, kisemlősök, hüllők és halak tulajdonosai a korosztályok közül többé-kevésbé egyenlő arányban kerülnek ki. A kisemlősök kivételével az előbbi csoportok esetén a Z generációs gazdák vannak a legtöbben, míg a kisemlőstartók száma valamivel magasabb az Y generáció tagjai között. Díszmadarat egyértelműen az idősebb korosztály, míg kétéltűeket és gerinctelen állatokat főleg a fiatalabbak választanak házikedvencként. Az állattartók korrigált megoszlását a 3. táblázat tartalmazza, az egyes kategóriák esetén kiemelve a legnagyobb arányban képviselt korcsoportot.

3. táblázat. A tartott állatok korcsoportok szerinti megoszlása.

Korosztály	Kutya/macska	Patás	Kisemlős	Díszmadár	Hüllő	Gerinctelen	Kétlélű	Hal
Z generáció	37,3%	37,8%	32,1%	28,0%	36,0%	48,3%	48,8%	36,0%
Y generáció	31,5%	29,6%	34,4%	29,2%	33,2%	26,8%	25,3%	34,5%
X generáció	31,2%	32,6%	33,5%	42,9%	30,8%	24,9%	25,9%	29,5%

A kérdőív második szakaszának kérdéseire a kitöltők egy általuk meghatározott állattal kapcsolatban válaszoltak. Az értékeléshez elegendően nagy számban választott állatok: kutya (159 db), macska (43 db), ló (18 db), nyúl (78 db), tengerimalac (126 db), hörsög (95 db), degu (30 db), csincsilla (26 db), patkány (28 db), sün (108 db), vadászgörey (27 db), papagáj (49 db), szárazföldi teknős (50 db), vízi teknős (28 db), szakállas agáma (49 db), gekkó (62 db), kaméleon (44db), óriáskígyó (21db), sikló (22 db), hal (15 db). Érdekesképpen a mókusok (10 db), törpemalacok (8 db), zöld leguánok (6 db), kétlélűek (6 db), puhatestűek (13 db) és pókok (10 db) gazdái által adott válaszokat is figyelembe vettem az értékelés során.

4.3.1. Attitűdvizsgálat

A kitöltőknek több szempont szerint 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán kellett minősíteniük az általuk kiválasztott állatfajt. Az attitűdvizsgálat során alkalmazott tulajdonság-párokat Dr. Satori Ágnes doktori disszertációjának mintájára határoztam meg: csúnya-szép, buta-értelmes, lusta-mozgékony, gyenge-erős, vad-szelíd, érzelmek kifejezésére képes-nem képes [12]. Az értékelésnél az 1-es a negatív (pl. csúnya), míg az 5-ös a pozitív (pl. szép) jellemzőt jelölte, tehát a hármast pontszámot tekinthetjük semlegesnek.

Az összes értékelt állatot figyelembevéve az egyes dimenziók átlagpontszámai a következők voltak:

- Csúnya-szép: 4,84
- Buta-értelmes: 3,95
- Lusta-mozgékony: 3,69
- Gyenge-erős: 3,74
- Vad-szelíd: 3,79
- Érzelmek kifejezésére képtelen-képes: 3,67.

Látható, hogy általánosságban a kedvencekről alkotott vélemény többségében pozitív, azonban kimagaslóan az esztétikai megítélésük a legjobb. Az adott állatokat külön-külön tekintve a pontok átlagos értékeit és a szórás mértékét a 4. táblázat tartalmazza.

4. táblázat. Az attitűdkála egyes dimenzióira adott pontok átlagos értéke és a szórás mértéke állatfajok szerint.

	Csúnya- Szép	Buta- Értelmes	Lusta- Mozgékony	Gyenge- Erős	Vad-Szelíd	Érzelmek kifejezésére képtelen- képes
Kutya (159 db)	4,87 ± 0,55	4,72 ± 0,80	4,25 ± 0,96	4,27 ± 1,04	3,99 ± 1,44	4,73 ± 0,85
Macska (43 db)	4,95 ± 0,21	4,55 ± 0,77	3,42 ± 1,01	3,88 ± 0,85	3,81 ± 1,14	4,65 ± 0,61
Ló (18 db)	4,72 ± 0,96	4,78 ± 0,65	4,17 ± 0,92	4,97 ± 0,24	3,94 ± 1,11	4,67 ± 0,77
Nyúl (78 db)	4,94 ± 0,47	4,17 ± 1,01	4,09 ± 0,90	3,55 ± 1,08	3,95 ± 1,07	4,18 ± 0,96
Tengerimalac (126 db)	4,90 ± 0,32	3,82 ± 0,93	3,40 ± 0,86	3,27 ± 1,07	3,93 ± 1,07	3,98 ± 1,10
Hörszög (95 db)	4,92 ± 0,31	3,65 ± 1,11	4,12 ± 1,10	3,20 ± 1,22	3,61 ± 1,21	3,11 ± 1,20
Degu (30 db)	4,90 ± 0,31	4,50 ± 0,73	4,63 ± 0,89	3,62 ± 0,90	4,10 ± 0,84	4,17 ± 0,99
Csincsilla (26 db)	4,96 ± 0,20	4,31 ± 0,97	4,23 ± 0,95	3,38 ± 0,80	3,81 ± 0,98	4,19 ± 0,80
Patkány (28 db)	4,93 ± 0,26	4,82 ± 0,48	3,64 ± 1,19	3,59 ± 0,93	3,79 ± 1,50	4,39 ± 0,79
Sün (108 db)	4,87 ± 0,39	3,71 ± 1,05	3,73 ± 1,06	3,72 ± 0,96	3,62 ± 1,03	3,60 ± 1,13
Mókus (10 db)	5,00 ± 0,00	3,90 ± 0,57	4,40 ± 1,35	3,80 ± 1,03	3,60 ± 1,17	3,60 ± 1,17
V.görény (27 db)	4,89 ± 0,42	4,56 ± 0,75	4,00 ± 1,18	4,26 ± 0,86	3,26 ± 1,06	4,41 ± 0,80
Törpemalac (8 db)	4,50 ± 0,76	4,88 ± 0,35	3,00 ± 1,31	4,63 ± 0,74	3,50 ± 1,20	4,75 ± 0,46
Papagáj (49 db)	4,81 ± 0,53	4,69 ± 0,58	4,39 ± 0,84	3,94 ± 1,09	3,71 ± 1,03	4,35 ± 0,83
Szárazföldi-i teknős (50 db)	4,54 ± 0,79	3,52 ± 1,22	3,31 ± 0,94	4,02 ± 0,98	4,34 ± 1,21	2,54 ± 1,16
Vízi teknős (28 db)	4,50 ± 0,84	3,29 ± 1,05	3,54 ± 1,20	4,11 ± 0,96	2,89 ± 1,17	2,63 ± 1,36
Szakállas agáma (49 db)	4,71 ± 0,65	3,78 ± 1,12	2,84 ± 1,12	3,67 ± 1,19	4,40 ± 0,98	3,10 ± 1,12
Zöld leguán (6 db)	5,00 ± 0,00	3,67 ± 0,82	3,50 ± 1,05	4,33 ± 0,52	2,50 ± 1,05	3,17 ± 0,41
Gekko (62 db)	4,87 ± 0,38	3,39 ± 1,08	2,79 ± 1,24	3,35 ± 1,15	4,05 ± 1,02	2,66 ± 1,24
Kaméleon (44 db)	4,55 ± 0,87	3,14 ± 1,13	3,20 ± 1,00	3,61 ± 1,26	3,09 ± 1,25	3,14 ± 1,34
Óriáskígyó (21 db)	5,00 ± 0,00	2,71 ± 0,64	2,24 ± 1,00	4,57 ± 0,81	3,57 ± 0,98	1,81 ± 0,81
Sikló (22 db)	4,91 ± 0,29	3,41 ± 1,05	3,18 ± 1,18	3,82 ± 1,44	3,50 ± 1,34	2,23 ± 0,97
Kételtű (6 db)	5,00 ± 0,00	2,17 ± 1,60	2,33 ± 1,51	2,50 ± 1,22	3,83 ± 1,17	1,67 ± 0,82
Hal (15 db)	4,93 ± 0,26	3,13 ± 1,46	4,27 ± 0,80	3,27 ± 1,49	3,53 ± 1,13	2,67 ± 1,59
Puhatestű (13 db)	4,46 ± 0,78	3,08 ± 1,19	2,46 ± 1,13	2,85 ± 1,21	4,46 ± 1,05	2,08 ± 1,12
Pók (10 db)	4,70 ± 0,48	2,80 ± 1,23	2,80 ± 1,03	3,70 ± 1,42	2,60 ± 1,26	1,60 ± 1,35

A csúnya-szép skálán egyedül a puhatestűek kaptak 4,5 alatti pontszámot, a törpemalacok és a vízi teknősök pedig éppen 4,5-öt. Ezzel szemben a mókuszok, a zöld leguánok és a kétéltűek gazdái mind a maximálisan adható 5 pontra értékelték a kedvencüket. Az értelmi képesség és az érzelmek kifejezésére való képesség tekintetében a papagájok és az emlősök (azok közül is elsősorban a kutya, a macska, a ló, a patkány, a vadászgöreyény és a törpemalac) jelentősen magasabb pontszámokat kaptak, mint a hüllők, a kétéltűek, a halak és a gerinctelenek. Utóbbiak esetében a szakállas agáma, a zöld leguán és a kaméleon kivételével a többi állat átlagpontszáma mind 3-nál kisebb, sőt, az óriáskígyók, a kétéltűek és a pókok rendszerint kevesebb, mint 2 pontot kaptak. Tehát a gazdák túlnyomórészt az érzelmek kifejezésére képtelennek tartják ezeket az állatokat, ami pedig fontos szerepet játszik az emberrel való kapcsolat kialakításában. Ezenfelül az óriás kígyók, a kétéltűek és a pókok kifejezetten buták a tulajdonosaik szerint, még a puhatestűekhez képest is alacsonyabb pontszámokat kaptak.

Az állatok aktivitásáról alkotott vélemények szerint a degu a legmozgékonyabb, amelyet szorosan követ a mókusz és a papagáj. Általánosságban itt is eltérés tapasztalható az emlősök és a nem melegvérű állatok között – előbbieket tekintve valamivel magasabb átlagpontszámok születtek az értékelés során. A leglustább kedvenceknek az óriáskígyókat, a kétéltűeket és a puhatestűeket tartják. Az állatok erejét tekintve (amely utalhat a veszélyességre is) a kétéltűek és a puhatestűek megítélése volt csupán negatív a kitöltők körében, míg a ló, a törpemalac és az óriáskígyó átlagpontszáma meghaladta a 4,5-öt. Szintén összefügghet az állat veszélyességével a vadság-szelídség dimenzió, amely esetén a szárazföldi teknős, a szakállas agáma és a puhatestűek pontszáma volt a legmagasabb. Ezzel szemben a vizsgált állatok közül a gazdák megítélése szerint a vízi teknősök, a zöld leguánok és a pókok a legvadabbak.

4.3.2. Az állattartás motivációja

A kérdésre, hogy „Miért választotta az adott állatfajt kedvencként/társállatként?” összesen 1171 válasz érkezett és többségében a lehetőségek közül nem csak egyet jelöltek meg a válaszadók, amely alapján arra következtettek, hogy a végleges döntés összetett folyamatok, behatások eredőjeként születik meg. A leggyakoribb válasz a „különlegesnek, érdekesnek tartom” (512 fő; 43,72%) volt, ezt követte a „mindig is szerettem volna és végre lehet” (421 fő; 35,95%) illetve a „korábban/gyerekkoromban is tartottam és megszerettem” (257 fő; 21,95%).

Feltételezésem szerint a nők hajlamosabbak azért dönteni egy állat tartása mellett, mert megsajnálják azt, mint a férfiak. A kutatás eredményei alátámasztják ezt, ugyanis a nők 12,41%-a, míg a férfiak csupán 6,52%-a jelezte, hogy emiatt választotta a kedvencét, amely szignifikáns eltérésnek bizonyult a két nem között ($p = 0,0227$). Továbbá valószínűsítettem, hogy a digitális médiatartalmak nagyobb hatást gyakorolnak a fiatalabb korosztályra, amely szintén beigazolódott a válaszok alapján. A Z generáció tagjai (17,87%) az idősebb korosztályokhoz (átlag: 8,29%) képest szignifikánsabban gyakrabban választottak egy adott állatot azért, mert videóban/filmben látták és megtetszett nekik ($p < 0,0001$).

A kutyákhoz és a macskákhoz viszonyítva az egzotikus kedvenceket szignifikánsan gyakrabban választják azért, mert egyszerűbb a gondozásuk/kevesebb törődést igényelnek (20,71%; $p < 0,0001$). Ez elsősorban a nem melegvérű állatokra igaz, kifejezetten a pókokra, a puhatestűekre és a siklókra, amelyeknél a gazdák több, mint 50%-a megjelölte ezt a válaszlehetőséget a kiválasztás motivációjaként. Bár ez a kisemlősök tulajdonosai esetén is egy lehetséges befolyásoló szempont, közülük csak a hörcsögöknél fordult elő aránylag gyakran (33,68%) ez a felelet.

Egyes esetekben a kutyákkal és a macskákkal szemben az egzotikus állatok választása melletti jelentős érvnek bizonyult az is, hogy feltételezhetően anyagilag kisebb terhet jelent a tartásuk (12,62%; $p < 0,0001$). Ez legfőképpen a kétéltűek (33,33%), a halak (20,00%) és a gerinctelenek (34,78%) tartása esetében jelentkező háttérok. Valamint a hörcsögök, a gekkók és az óriáskígyók gazdái is viszonylag gyakran megjelölték ezt a válaszlehetőséget.

Észrevettem továbbá, hogy akiknek az állat kiválasztása során fontos az egyszerű gondozhatóság és a minél kisebb anyagi ráfordítás az állattartásra, azok a tenyésztőkhöz hasonlóan ritkábban tartják családtagnak a kedvenceiket ($< 53\%$), mint a többi állattartó (átlag: 76,56%).

A kitöltők saját válaszai között többször előfordult kiegészítésként, hogy az illető valahol (pl. nyaraláson, ismerősnél) látta az állatot és megtetszett neki, illetve, hogy az albérletben csak ketrecben tartott állatot engedélyeztek vagy lakásba a kutya/macska véleménye szerint nem való. Tengerimalacnál a gyerekek befolyásoló hatása is többször említésre került, míg a patkányok esetén néhányan az intelligenciájukat és a szociális képességeiket emelték ki, mint vonzó tulajdonságot. A szárazföldi teknős kiválasztását tekintve egyvalaki megjegyezte a hosszú várható élettartamukat is.

4.3.3. Az állat beszerzése és az előzetes tájékoztató

Kutyát a legtöbbször tenyésztőtől vásárolták (35,22%) a kitöltők és csak az esetek kisebb részében származott ismerőstől az állat (17,61%). Ezzel szemben macskát, lovat, szamarat és törpemalacot elsősorban ismerősöktől szereztek be az állattartók. Továbbá a macskatulajdonosok több, mint negyede az utcáról fogadta be a kedvencét, míg a többi állatnál a tenyésztőtől való vásárlás volt a második leggyakoribb beszerzési mód. Lovak és törpemalacok esetén az internetes hirdetés alapján és a tenyésztőtől való vásárlás azonos gyakorisággal fordult elő (lovaknál: 27,78%; törpemalacoknál: 25,00%).

A kisemlősöket tekintve a két leggyakoribb származási helye az állatoknak a kisállatkereskedések és a tenyésztők. Tengerimalacot, hörcsögöt, degut, egeret és patkányt elsősorban kisállatkereskedésből vásárolták a válaszadók, míg nyúl, csincsilla és sün esetében ez csak a második leggyakoribb beszerzési módnak bizonyult. Utóbbiak, valamint a mókusok és a vadászgöreyek leginkább tenyésztőktől származtak. Tengerimalacot, hörcsögöt és degut emellett menhelyről/állatvédő szervezettől is aránylag nagy számban fogadtak örökbe. Továbbá patkányok és vadászgöreyek esetén az internetes hirdetések szerepe sem elhanyagolható, illetve a deguk és a mókusok jelentős része ismerőstől származott.

A hullótartók 34,40%-a szerezte be kisállatkereskedésből az állatát, míg a kedvencek 42,55%-át közvetlenül tenyésztőtől vásárolták, amely eredmények jelentős mértékben eltérnek az Azevedo és munkatársai által végzett kutatás eredményeitől [8]. A kisállatkereskedés csak a vízi teknősnél és a szakállas agámánál bizonyult a fő származási helynek, míg a többi hulló (kivéve az óriáskígyók) esetén csak másodlagos szerepe volt a tenyésztők után. Zöld leguánt elsősorban börzén vásárolták, ami az óriáskígyók tekintetében szintén nem elhanyagolható forrása a kedvenceknek. Ezen kívül a kitöltők vízi teknősöket előszeretettel szereztek be ismerősöktől is.

A papagájokat az esetek 70,21%-ában tenyésztőtől, míg 10,64%-ában kisállatkereskedésből vásárolták. Egy-egy állat börzéről, vásárból, szaporítótól, ismerőstől származott, illetve egy utcán talált papagájról is beszámoltak. Halakat leginkább kisállatkereskedésből (46,67%) és tenyésztőtől (33,33%) vásárolták, míg puhatestűeket azonos gyakorisággal szereztek be tenyésztőtől és ismerőstől (38,46%). A társállatként tartott pókok a tenyésztők (40%) után leggyakrabban börzéről (30%) származtak a 10 kitöltő válasza alapján.

A kérdőíven keresztül adatokat gyűjtöttem azzal kapcsolatban is, hogy a leendő gazdák honnan tájékozódnak az adott fajról és a tartási körülményeiről, mielőtt saját állatuk lesz. A kitöltőknek a felsorolt információs forrásokat 1-től 5-ig terjedő skálán kellett pontozniuk aszerint, hogy mennyire vették igénybe azokat a tájékozódáshoz (1 – egyáltalán nem használta; 5 – a legmeghatározóbb forrás, erre alapozta a döntését). Az egyes lehetőségekre adott pontok átlagát, a szórás mértékét és a mediánt az 5. táblázat tartalmazza.

5. táblázat. Az állat beszerzése előtt tájékozódás céljából alkalmazott források átlagpontszámai, a szórás mértéke és a medián.

	Internet	Film	Természet-film	Televízió	Egyéb közmédia	Ismerős, barát	Állatorvos	Szakkönyv	Menhely	Állatkert	Börze
Átlag	3,91	1,40	1,76	1,39	1,50	2,82	2,15	2,73	1,55	1,29	1,52
Szórás	1,38	0,89	1,15	0,84	1,01	1,54	1,48	1,65	1,21	0,77	1,11
Medián	5	1	1	1	1	3	1	3	1	1	1

Habár az összesített értékelés során az internet bizonyult a leggyakrabban igénybe vett eszköznek a tájékozódáshoz, és a fiatalabbak körében valóban ez a leginkább preferált forrás, a „Baby boomerek” elsősorban az ismerőseiktől kapott információkra támaszkodtak. Az X generáció és a legidősebb korosztály esetében a szakkönyveknek is kiemelkedő szerepe volt a döntés során, míg a Z és az Y generáció számára azok jelentősége már csak harmadlagos. Utóbbiak főleg az ismerősök véleményére támaszkodtak az internet után, míg az X generáció esetén ez csupán a harmadik leggyakoribb tájékozódási formának bizonyult.

A legmagasabb iskolai végzettség tekintetében csak az általános iskolai végzettséggel rendelkezők válasza tértek el a többiekétől. Náluk ugyanis a fontossági sorrend szerint az internetet a szakkönyvek követték és az ismerősöktől való tájékozódás mindössze a harmadik helyre került, szemben a többi kitöltővel, akiknél ezek vonatkozásában fordított sorrend állt fent.

4.3.4. A házikedvenc tartásának körülményei

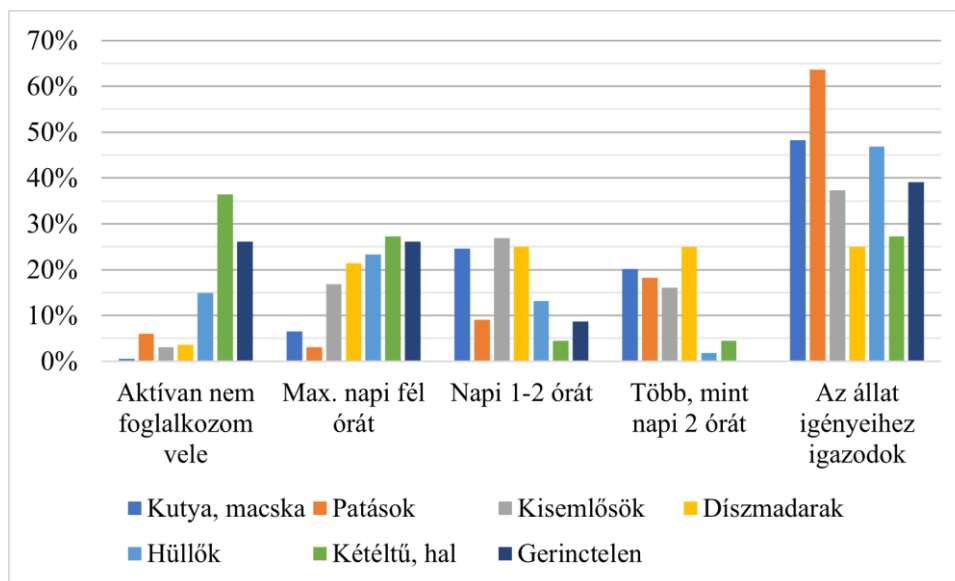
A társállatok tartási helyét illetően a legfőbb meghatározó szempont az állat faja. A nyúl és a vadászgörény kivételével a kisemlősök átlagosan több, mint 80%-át a lakóhelyen belül egy adott helyen (pl. ketrecben) tartják, és mindössze kis részüknek van lehetősége legalább időnként a lakáson belül szabadon mozogni. 1-2 tengerimalac, süni, illetve mókus

számára a lakáson kívülre is biztosítják a kijárást. A nyulak 17,95%-a rendelkezik benti, 24,36%-a kinti ketreccel (is), és a lakáson belül szabadon 30,77%-uk, míg bizonyos mértékig korlátozva 41,03%-uk mozoghat. Ehhez hasonlóan a vadászgörények viszonylag nagyrésze mozoghat a lakáson belül szabadon (40,74%) vagy részben korlátozva (33,33%), illetve esetükben benti ketrece az állatok 37,04%-ának, míg kinti csak 14,81%-ának van.

A hüllők, kétéltűek halak és gerinctelenek tekintetében szinte minden állatnak saját elkülönített helye van (pl. terrárium), azonban néhányat ezek közül is ki szoktak engedni a lakáson belül. Továbbá a szárazföldi teknősök 38%-a rendelkezik szabadtéri kifutóval és közülük a ketreccben tartott példányok száma valamivel alacsonyabb. A papagájok 40,82%-át tartják benti kalitkában, továbbá 38,78%-uk a lakáson belül szabadon és 30,61%-uk korlátozott helyen repülhet (legalább időnként). A madarak körülbelül tizede hozzáfér szabadtéri ketrechez, kifutóhoz (is). A lovak 61,11%-át nem otthon tartják, ellenben a szamarak 80%-át igen. A törpemalacok háromnegyedét a lakásba is beengedik és a 8-ból 6 állatnak van lehetősége a szabadban időt tölteni.

A kutyatartást tekintve jelentős eltérést találtam a kitöltők lakóhelye szerint ($p < 0,0001$). A fővárosi kutyák közül 85,37% csak benti tartásban van, míg megyeszékhelyen/nagyvárosban ez az arány 30,56%, kisvárosban 34,09% és községben/faluban 16,22%. Ezzel szemben a csak kint tartott kutyák száma relatíve sokkal nagyobb vidéken: község/falu területén 62,16%, míg a fővárosban 2,44% (egyéb városokban hozzávetőlegesen 40%). A macskák esetében jelen felmérés alkalmával nem találtam ilyen szembetűnő eltérést a lakóhellyel összefüggésben.

Az egyes állatcsoportok között jelentős különbségek vannak abban a tekintetben, hogy mennyit foglalkozik velük a gazdájuk. A hüllők (14,91%), a kétéltűek/halak (36,36%) és a gerinctelenek (26,09%) esetén sokkal nagyobb arányban fordul elő, hogy a tulajdonos aktívan nem is foglalkozik az állatával, hanem csak ellátja azt. Szintén ezen kedvencek kapcsán lényegesen ritkább (hüllők: 1,82%; kétéltűek/halak: 4,55%; gerinctelenek: 0%), hogy a gazdájuk napi több, mint két órát foglalkozzon velük, szemben a többi állattal (átlag: 17,74%). A kutya-/macska- (48,24%) és hüllőtartók (46,91%), illetve a patás állatok gazdáinak (63,64%) jelentős hányada az állat igényeihez igazítja a vele töltött idő mennyiségét. Az eredményeket a 9. ábra illusztrálja.

9. ábra. A kedvencsel töltött idő megoszlása az egyes állatcsoportok szerint.

A kedvencekkel töltött idő tekintetében a következő eredményeket kaptam aszerint, hogy mit jelent az állat a gazdája számára. Az előzetes feltevésemet alátámasztotta, hogy a kitöltők közül szignifikánsan többet foglalkoznak a társállatukkal azok, akik családtagnak tartják azt, mint azok, akik nem ($p < 0,0001$). Emellett azok a gazdák, akik családtagnak tekintenek a kedvencükre, hajlamosabbak az állat igényeit figyelembe venni és aszerint meghatározni, hogy mennyi időt foglalkoznak azzal. Ezenkívül az esztétikai értékük miatt tartott állatok tulajdonosai körében számottevően gyakrabban fordul elő (15,31%), hogy aktívan nem is foglalkoznak a kedvencükkel, hanem csak ellátják azt, mint a többi állat esetében (átlag: 4,11%).

A macskák, patások és kisemlősök kevesebb, mint 10%-át nem látja el állatorvos legalább betegség esetén, a kutyatartók között pedig egyáltalán nem fordult elő, hogy ne járnának állatorvoshoz. Ezzel szemben a díszmadarak (10,71%), a hüllők (28,72%), valamint kifejezetten a kétéltűek/halak (78,26%) és a gerinctelenek (87,50%) gazdái körében sokkal gyakoribb, hogy az állataik nem részesülnek semmiféle állatorvosi ellátásban. A kötelező beavatkozások után a legtöbbször előforduló válasz az volt, hogy betegség esetén járnak állatorvoshoz: kisemlősöknél 69,93%; díszmadaraknál 87,50%; hüllőknél pedig 67,38%. A kisemlősök kivételével, ahol a gazdák 16,76%-a jelölte meg ezt a választ, az egzotikus kedvencek tekintetében nem jellemző, hogy rendszeresen részesüljenek állatorvosi ellátásban.

Ezenkívül vizsgáltam, hogy milyen hatással van az állatorvosi ellátás biztosítására az állatokkal töltött idő és az, hogy mit jelent egy kedvenc a gazdája számára. A kapott

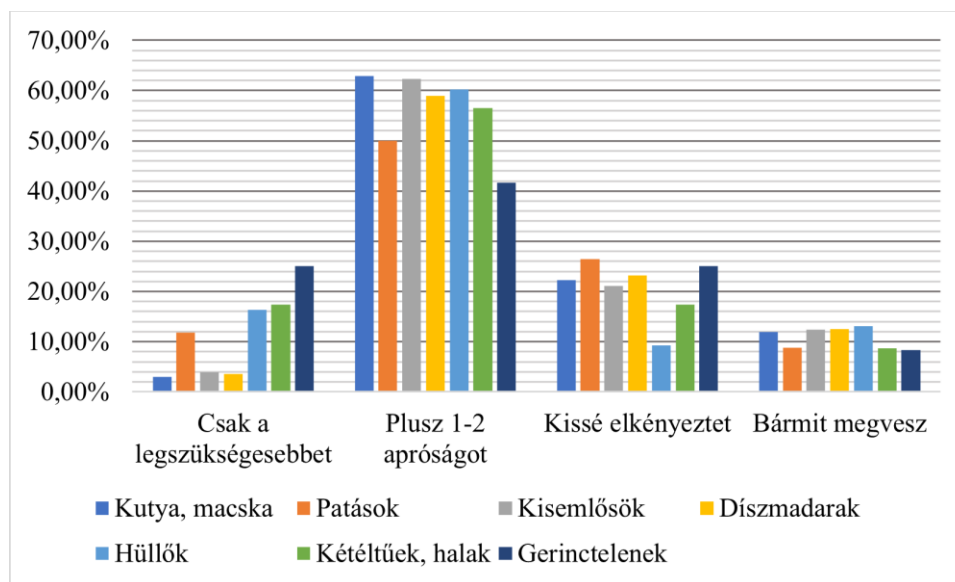
eredmények alátámasztották az előzetes feltevéseimet. Azon állattartók körében, akik aktívan nem foglalkoznak az állatukkal, hanem csak ellátják azt, sokkal magasabb arányban fordul elő, hogy egyáltalán nem viszik a kedvencüket állatorvoshoz (44,44%), illetve betegség esetén is szignifikánsan kevesebben (48,15%), mint akik aktívan is töltenek időt a társállatukkal (átlag: 65,45%; $p = 0.0025$). Azoknak, akik számára esztétikai élményt nyújt az állatuk szintén nagyobb része nem jár egyáltalán állatorvoshoz (30,63%), mint akik például családtagként tekintenek a kedvencükre. Az állatukkal együtt sportoló, illetve versenyző gazdák gyakran rendszeresebben viszik azt kezelésekre a többi tulajdonossal összehasonlítva.

A kétélűeken, halakon és gerincteleneken kívül a többi állat esetében az állatorvosi ellátásra bizonyos keretek között általában nem sajnálják a pénzt a gazdák. Ennek vonatkozásában a második leggyakoribb válasz az volt, hogy bármit kifizetnek, amit az állatorvos javasol. Ez átlagosan az emlősök tekintetében körülbelül az állattartók harmadát, míg díszmadarak és hullók esetén megközelítőleg a tulajdonosok ötödét jelenti. Ebből a szempontból a vadászgörény- (44,44%) és a degutartók (53,33%) kiemelkedtek a többi állattartó közül. Ezenkívül a macskák (20,93%) és a papagájok (18,37%) gazdáinak válaszai között fordult elő a leggyakrabban az, hogy a lehető legkevesebb pénzt (szinte csak a kötelező tételekre) költik el az állatorvosnál.

Továbbá, e tekintetben is vizsgáltam, hogy befolyásolja-e a vállalt állatorvosi költségek mértékét az állatokkal töltött idő és az, hogy mit jelent egy kedvenc a gazdája számára. A várakozásaimnak megfelelően a következő eredményeket kaptam. Azok a gazdák, akik aktívan nem foglalkoznak a kedvencükkel szignifikánsabban kisebb arányban válaszolták azt, hogy bizonyos keretek között nem sajnálják a pénzt az állatorvosi költségekre (24,69%; $p = 0,0010$), illetve, hogy bármit kifizetnek az állatorvos javaslatára (9,88%; $p < 0,0001$), mint a többi állattartó. Ellenkezőleg, akik az állat igényeihez igazítják vagy napi több, mint 2 órát foglalkoznak a kedvencükkel, azok jelentősen nagyobb hányada fizetne ki bármit, amit az állatorvos ajánl (39,72%; $p < 0,0001$). Ez a válasz különösen gyakori volt azon gazdák között is, akik együtt versenyeznek a társállatukkal (60,00%). Továbbá, a tenyésztők válaszolták legritkábban, hogy lehetőleg minimális összeget költenek az állatorvosi ellátásra (2,00%).

A legtöbb állattartó a kedvencük gondozásához feltétlenül szükséges tételeken túl egy-két aprósággal is kedveskedik annak, például jutalomfalattal, néhány játékkal. A kutya,

macska-, kisemlős- és díszmadártartók között fordul elő a legkisebb arányban, hogy csupán az állat számára legszükségesebb feltételeket biztosítják (< 4%) és a hullótartók után (13,12%) esetükben a leggyakoribb (kb. 12%), hogy bármit megvesznek a kedvencüknek, az ár nem számít. Az eredményeket a 10. ábra szemlélteti.

10. ábra. A kedvencek tartására költött pénz az egyes állatok esetében.

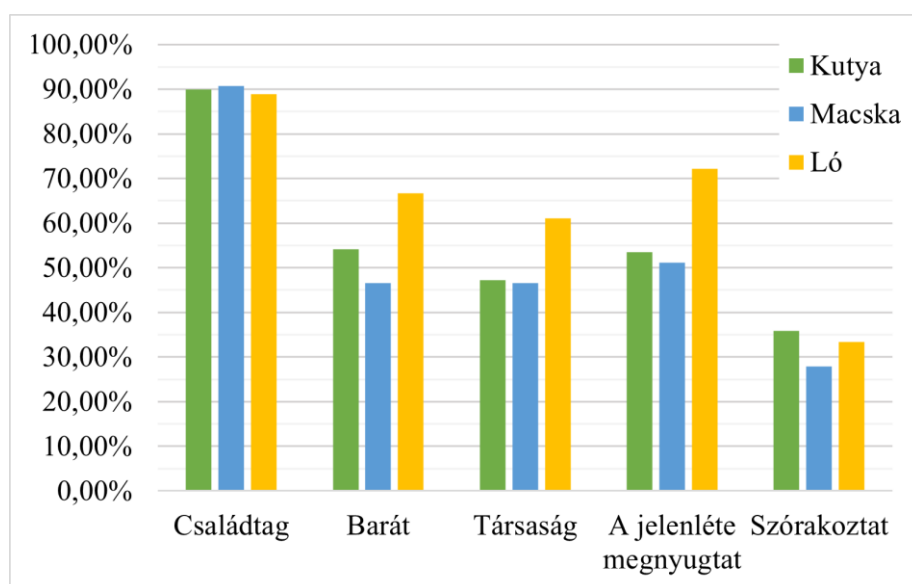
Az állattartásra való ráfordítás mértékét szintén vizsgáltam az állattal töltött idő, valamint az állat gazdája számára betöltött szerepével összefüggésben és az előzőekhez hasonlóan ebben az esetben is beigazolódtak az előzetes feltevéseim. Az állatukkal aktívan nem foglalkozó gazdák szignifikánsan hajlamosabbak csak a legszükségesebbeket megvenni a kedvencük számára (29,63%) a többi állattartóhoz (< 11%; $p < 0,0001$) képest. Ugyanakkor, akik az állat igényeihez igazodnak vagy napi több, mint két órát foglalkoznak a kedvencükkel, azok számottevően gyakrabban válaszolták azt, hogy bármit megvesznek annak, az ár nem számít (átlag: 17,01%; $p = 0,0003$). A tenyésztők, valamint akik számára esztétikai élményt nyújt az állata, azok hajlamosabbak csak a szükséges tételeket megvenni a kedvencük számára és sokkal kisebb hányaduk vesz meg az ártól függetlenül bármit annak. Ezzel szemben, aki együtt sportol, versenyekre vagy kiállításokra jár az állatával, az sokkal valószínűbb, hogy elkényezteti a kedvencét.

4.3.5. Mit jelent a gazda számára a társállata?

A kitöltők a kérdőív részeként arra a kérdésre is feleltek, hogy mit jelent számukra az állatuk (több lehetőséget is megjelölhettek). A válaszadók 73,52%-a családtagként tekint a kedvencére, ez volt a leggyakoribb válasz. Ezt követte a „jelenléte megnyugtat” (46,70%),

a „szórakoztat” (42,33%), majd a „társaság” (40,87%). Ezen kívül a „barát” (31,02%) és az „esztétikai élményt nyújt” (27,42%) is meglehetősen sokszor előfordult a válaszok között.

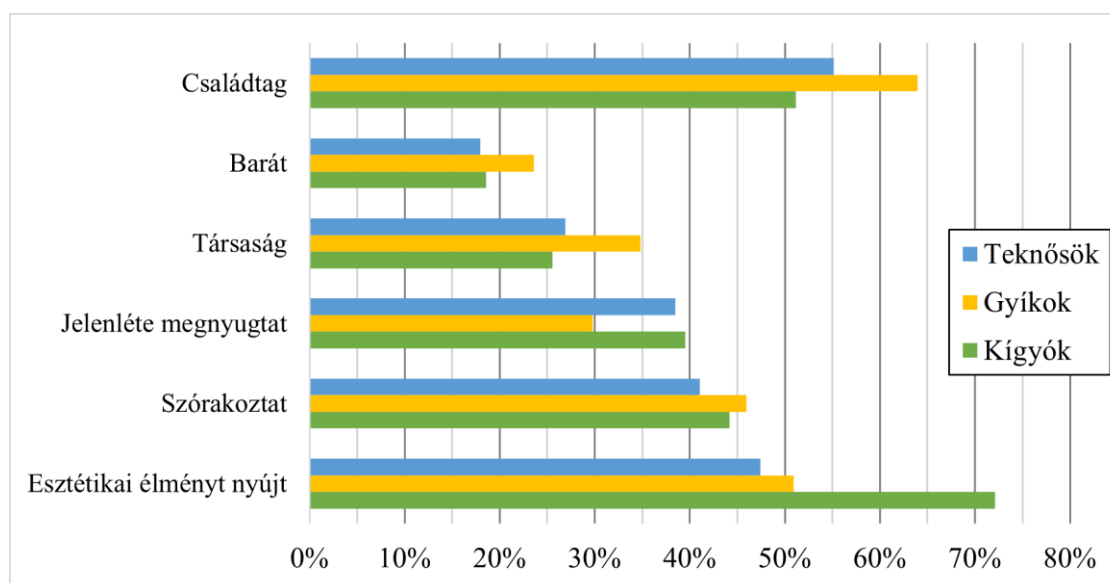
A kutya-, a macska- és a lótulajdonosok körülbelül 90%-a válaszolta azt, hogy az állatát családtagnak tekinti. Relatív nagy arányban jelölték meg azokat a lehetőségeket is, hogy a kedvencüket barátoknak tartják, társaságot jelent a számukra és a jelenléte megnyugtatja őket. Az eredmények szemléltetésére a *11. ábra* szolgál. A kutyák, macskák és lovak esetében a szórakoztatás kisebb jelentőséggel bír, illetve hozzávetőlegesen a válaszadók csupán 10%-a számolt be arról, hogy az állata „esztétikai élményt nyújt” a számára. Ezzel szemben az egzotikus kedvencekkel kapcsolatban lényegesen többször jelölték be az utóbbi válaszlehetőségeket, ugyanakkor a kutyákhoz, macskákhoz és lovakhoz képest szignifikánsan kisebb arányban tartják családtagnak azokat (átlag: 68,94%; $p < 0,0001$).

11. ábra. A kutya-, macska- és lótartók által adott válaszok gyakorisága a "Mit jelent az Ön számára állata?" kérdésre.

A kisemlősök gazdái közül aránylag szintén sokan (78,34%) tartják családtagnak a kedvencüket, ami kifejezetten igaz a csincsillákra (88,46%), a mókusokra (90,00%) és a vadászgörényekre (92,59%). A kutya- és macskatartókkal összehasonlítva a kisemlősök tulajdonosai szinte ugyanolyan gyakorisággal említették, hogy az állatuk társaságot jelent a számukra (kb. 45%) és a jelenlétük megnyugtatja őket (kb. 52%), ellenben barátoknak számottevően kevesebben tartják azokat (29,19%). Ezzel szemben a kisemlőstartók több, mint 25%-kal gyakrabban számoltak be arról, hogy az állatuk esztétikai élményt nyújt és szórakoztatja őket, mint kutyák és macskák esetében. A mókusokat, a görényeket, a degukat és a patkányokat kifejezetten szórakoztatóknak találják a kitöltők (> 50%).

A hüllők tekintetében a tulajdonosok átlagosan 59,57%-a tartja azokat családtagnak, amely közel azonos érték, mint amit Azevedo és munkatársai találtak a kutatásuk során [8], sőt, azzal összhangban a jelen eredmények is azt mutatják, hogy a gyíkokról (63,98%) számoltak be leggyakrabban családtagként, amelyet a teknősök (55,13%) és végül a kígyók (51,16%) követnek. A hüllőket kisebb arányban tartják barátoknak (21,28%) és a „társaság” szerepük is kevésbé jelentős (31,21%), mint az előzőekben tárgyalt állatoknak. Mindkét kategória esetében a gyíkok kerültek ki elsőként, illetve észrevettem, hogy a vízi teknősök a szárazföldiekhez képest és az óriáskígyók a siklókhoz viszonyítva megközelítőleg kétszer olyan gyakran nyújtottak társaságot a gazdáik számára. A válaszok alapján leginkább a leguánok (50,00%), az óriáskígyók (47,62%) és a vízi teknősök (42,86%) jelenléte hat megnyugtatóan, azonban átlagosan a hüllőtartóknak csak körülbelül a harmada jelölte meg ezt a válaszlehetőséget. A hüllők a szórakoztatás tekintetében a kisemlősökhöz hasonlóan bizonyultak (44,33%), ám azoktól eltérően az esztétikai élmény nyújtásának kiemelkedő szerepe van esetükben (átlag: 53,19%), kiváltképpen az óriáskígyóknál (80,95%). A válaszok gyakoriságát állatcsoportonként a 12. ábra szemlélteti.

12. ábra. A hüllők tekintetében előforduló válaszok azzal kapcsolatban, hogy mit jelentenek a gazdáik számára ezek az állatok.

A papagájokat tekintve a gazdák 75,51%-a tartja családtagnak azokat, azonban barátoknak csupán a 26,53%-uk. A papagájtartók 44,90%-a számára társaságot, míg 16,33%-a számára esztétikai élményt nyújt a díszmadara és közel negyedük jelezte, hogy az állat jelenléte megnyugtatója őt. A szórakoztatásnak fontos szerepe van a papagájok esetében is, ugyanis a tulajdonosok 51,02%-a jelölte meg ezt a válaszlehetőséget is.

A halak, kétéltűek és gerinctelenek tekintetében egyaránt az „esztétikai élményt nyújt” válasz fordult elő a leggyakrabban. A haltartóknál kiemelkedő szerepe van továbbá a halak nyugtató hatásának (73,33%), illetve szórakoztató (53,33%) tulajdonságainak is. A szórakoztatás a kétéltűeket, a puhatestűeket és a pókokat illetően is fontosnak bizonyult. A puhatestűek gazdái aránylag nagy számban (46,15%) tartják családtagnak a kedvencüket, továbbá a „jelenléte megnyugtató” (38,46%) és a „társaság” (30,77%) válaszokat is többször megjelölték.

4.3.6. Az állat előzetes várakozásoknak való megfelelése és újraválasztása

A kérdőív második felében választott fajjal kapcsolatban a kitöltőnek értékelnie kellett, hogy az adott állat, illetve az azzal kapcsolatos kiadások mennyire feleltek meg az előzetes várakozásainak. Az állat szempontjából a küllemét, viselkedését, tartási körülményeit, ellátását és gondozását kellett értékelni aszerint, hogy az elvárásoknak megfelelő (= 0), az elvárnál jobb/könnyebb (= 1) vagy rosszabb/nehézkesebb (= -1), illetve az elvárásoknak egyáltalán nem felelt meg (= -2). Az állathoz kötődő kiadások közül vizsgáltam a gazdák véleményét a vételárról, a táplálásról, a tartás egyéb költségeiről és az állatorvosi költségekről. E tekintetben a válaszlehetőségek a következők voltak: a várakozásoknak megfelelt (= 0), a várakozásoknál kevesebb (= 1) vagy több (= -1). Az egyes szempontok szerint adott válaszok átlagpontszámait a 6. táblázat tartalmazza. Nullához minél közelebbi érték azt jelenti, hogy az állat megfelelt az előzetes várakozásoknak. Ha az állat jobban teljesített vagy a kiadások kisebbnek bizonyultak, azt pozitív, míg ellenkező esetben negatív érték jelzi.

6. táblázat. A kedvencek megfelelésének mértéke a gazda előzetes várakozásaihoz képest.

	Kedvence megfelelt-e a várakozásoknak					A kiadások megfelelt-e			
	Külleme	Viselkedése	Tartási körülmények biztosítása	Ellátás	Gondozás	Vételár	Táplálás	Tartás egyéb költségei	Állatorvosi költségek
ÁTLAG	0,562	0,351	0,298	0,358	0,366	0,129	-0,050	-0,145	-0,161
SZÓRÁS	0,55	0,71	0,69	0,65	0,64	0,54	0,52	0,55	0,68
MEDIÁN	1	0	0	0	0	0	0	0	0

A táblázat alapján látható, hogy magát az állatot általában pozitívan értékelték az emberek (átlag: 0,39), különösképpen azok megjelenését. Ezzel szemben az állatokkal kapcsolatos kiadások a legtöbb esetben magasabbnak bizonyultak (átlag: -0,058), mint

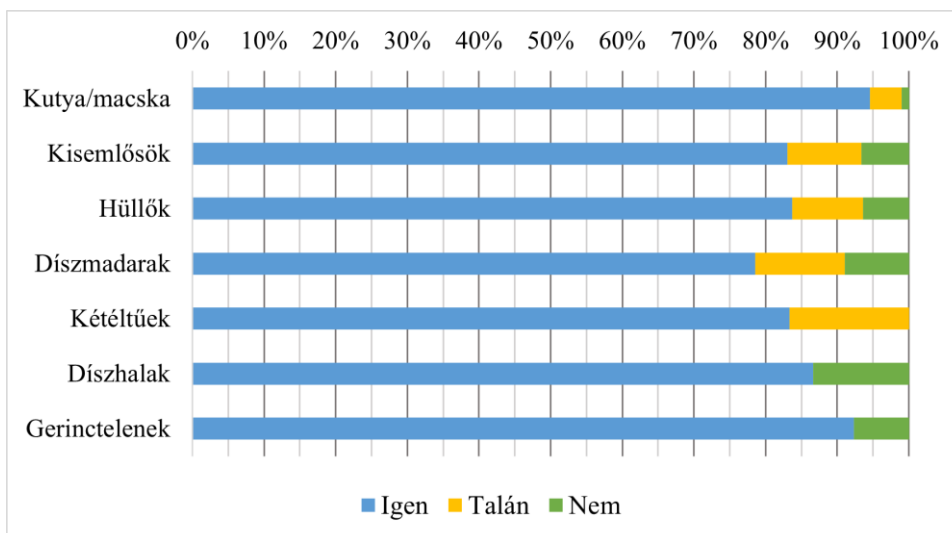
ahogyan azokat a gazdák előre feltételezték. A kitöltők nagyrésze egyetértett abban, hogy a tartás egyéb költségei és az állatorvosi szolgáltatások nagyobb ráfordítást igényelnek, mint amire számítottak, amely akár a hiányos előzetes tájékozódásnak is lehet a következménye.

A kedvencek vonatkozásában a kutyák (0,58), a szamarak (0,68), a szakállas agámák (0,51), az óriáskígyók (0,52) és a pókok (0,72) múlták felül leginkább a tulajdonosok várakozásait. Ebben a tekintetben a vízi teknősöknek volt egyedül negatív értékelése (-0,02), tehát azokkal kapcsolatban a gazdák túlnyomórészt csalódtak. Továbbá relatív alacsony pontszámot kaptak a papagájok (0,17) és a mókusok (0,12) is. A kutyák, a lovak, a legtöbb kisemlős és néhány hüllő esetében a kiadások meghaladták az előzetes várakozásokat. Legnagyobb arányban a vadászgörény- (-0,232) és a tengerimalactartók (-0,229) becsülték alá a várható költségeket, a szamarak (0,45), a törpemalacok (0,25) és a gerinctelen állatok (0,29) gazdáit azonban általában pozitív csalódás érte.

Akik nem önként választották, hanem kapták vagy megörökölték a kedvencüket, azok kismértékben alacsonyabb pontszámokat adtak abban a tekintetben, hogy megfelelt-e az állat (átlag: 0,318) a várakozásaiknak, amely beigazolta a feltevésemet.

A kérdőív második szakaszának végén a kitöltők beszámoltak arról, hogy mostani tudásuk, tapasztalatuk alapján választanák-e újra az adott fajt társállatként. Az eredményeket a 13. ábra foglalja össze. Az újraválasztás aránya a kutyák/macskák és a gerinctelenek csoportja esetében ért csak el 90% feletti értéket, azonban külön-külön tekintve az egyes állatfajokat előfordulnak még hasonló eredmények: ló (100%), degu (90,00%), vadászgörény (92,59%), gekkó (91,94%), óriáskígyó (95,24%), sikló (95,45%). A díszmadarakat kevesebb, mint a gazdák 80%-a választaná biztosan újra, sőt, a papagájtartók 10,20%-a egyáltalán nem tartana újra papagájt. A kisemlősök közül legnagyobb arányban a csincsillát (19,23%) és a nyulat (7,69%), a hüllők közül pedig a vízi teknőst (35,71%) és a kaméleont (9,09%) nem választaná újra.

A kérdőív végén egy hasonló kérdés szerepelt, azonban ebben az esetben a kitöltő arra felelt, hogy a jelenlegi életkörülményeit figyelembe véve milyen állatot tartana a legszívesebben társállatként, ha újra választhatna. Az adott állatfajok tekintetében azt vizsgáltam, hogy a gazdák hány százaléka választaná a jelenleg is tartott állatát, ha csak egyetlen állatot tarthatna. A maximális érték a vadászgörényeknél született, ugyanis a görénytartók 50%-a választaná újra ezt a fajt a többivel szemben. Az egyes állatok újraválasztásának arányát az 7. táblázat 7. táblázat foglalja össze.

13. ábra. A társállatként való újraválasztás aránya az egyes állatcsoportok szerint.

7. táblázat. Adott állatfajt tartók körében az állat újraválasztásának gyakorisága, amennyiben csak egyféle kedvencet választhatnak.

<10%	10-19%	20-29%	30-39%	>39%
Egér	Macska	Ló	Kutya	Mókus
Egzóta	Kételtű	Csincsilla	Szamár	Vadászgörény
Díszbaromfi	Puhatestű	Törpemalac	Nyúl	Óriáskígyó
Vízi teknős	Pók	Papagáj	Tengerimalac	
Hal		Szárazföldi teknős	Hörcsög	
Egyéb gerinctelen		Szakállas agáma	Degu	
		Zöld leguán	Patkány	
		Gekko	Sün	
		Kaméleon		
		Sikló		

4.4. Az ember-állat közötti hasonlóság, illetve az állattartás hatása a természet- és állatvédelmi magatartásra

A kérdőív részeként a kitöltők beszámoltak arról, hogy véleményük szerint gazda és állata között van-e hasonlóság. Az 1159 válaszadó közül 444 fő (38,31%) úgy gondolja, hogy ez nem minden esetben áll fent, de előfordulhat (az egyedi válaszokból kiderült, hogy többek szerint ez a kedvenc fajától függ). A második leggyakoribb válasz mindkét nem esetén (átlag: 32,79%) az volt, hogy hosszabb együttélés után mindenképpen elkezd egymáshoz hasonlítani a két fél, azonban arányaiban a nők között jelentősen nagyobb számban jelölték

ezt az álláspontot (339 fő; 34,84%), mint a férfiak körében (36 fő; 19,89%; $p < 0,0001$). A kitöltők 5,44%-a szerint nincs semmilyen hasonlóság az ember és társállata között, csak hogy a nőkhöz képest (3,80%) a férfiak szignifikánsan nagyobb része vélekedik így (14,36%; $p < 0,0001$). Azzal összefüggésben, hogy a hasonlóság milyen tekintetben jelentkezhethet, a leggyakoribb válasz a viselkedés volt (22,26%), míg a legritkább a küllem (5,52%). A temperamentumot és az aktivitási szintet egyaránt a kitöltők közel egyötöde jelölte meg.

A kérdőívben továbbá szerepelt kérdés azzal kapcsolatban is, hogy az állattartók belegondoltak-e már abba, hogy a kedvencük fajtársai természetes, illetve nagyüzemi/kísérleti körülmények között hogyan élnek, és ha igen, akkor ez milyen hatást gyakorolt rájuk.

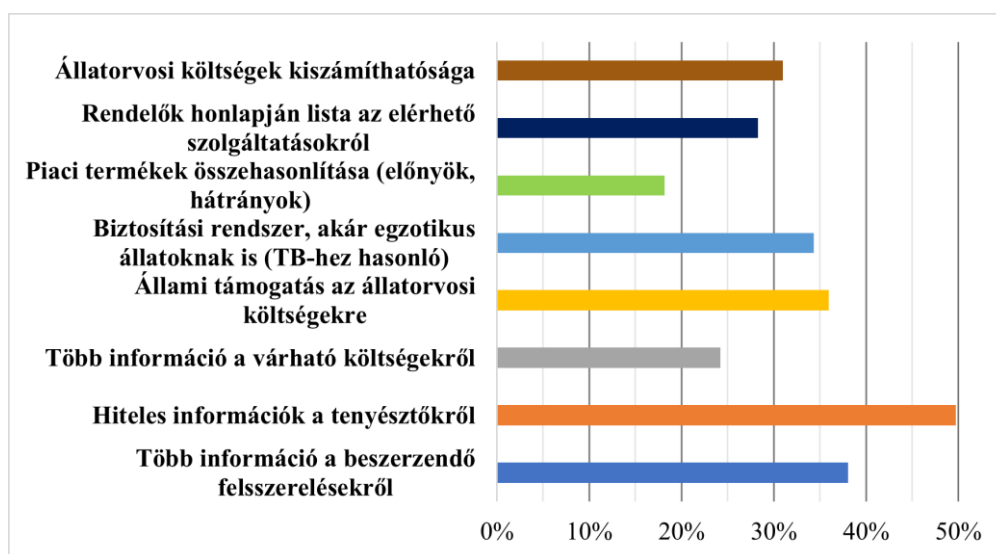
Az állatok természetes viszonyok közötti életével összefüggésben a kitöltők átlagosan 51,33%-át hosszabb ideig foglalkoztatta a kérdés és hatást is gyakorolt rájuk, azonban a nők aránylag szignifikánsan kisebb hányada adta ezt a választ (471 fő; 49,47%), mint a férfiak közül (106 fő; 62,35%; $p = 0,002$). A korosztályokat tekintve a Baby boomerek jelentősen nagyobb része (25,00%) soha nem gondolkodott ezen a kérdésen a többi korosztály tagjaihoz képest (átlag: 3,69%; $p = 0,0009$). Ugyanezt a választ a község/falu lakosai is szignifikánsan többször jelölték meg (7,18%), mint a városokban lakók (átlag: 3,32%; $p = 0,0242$). Abban a tekintetben, hogy mit jelent a kedvenc a gazdája számára, azok, akiknek esztétikai élményt nyújt az állatuk, a várakozásaimmal ellentétesen számottevően gyakrabban gondolkodtak el a kérdésen és hatást is gyakorolt rájuk (62,50%) a többi vizsgált állattartóhoz viszonyítva, ahol feltehetően szorosabb az ember-állat kapcsolat (átlag: 48,21%; $p < 0,0001$). Azok, akikre hatással volt, hogy belegondoltak az állat természetes életkörülményeibe, legtöbbször arról számoltak be (88,12%), hogy jobban megismerték az állat igényeit és igyekeznek azokat a lehető legjobban biztosítani a számára.

Az állatok nagyüzemi vagy kísérleti körülmények közötti tartásáról a legtöbben nem gondolkodtak el a kedvencük tekintetében (27,47%), illetve sokan azt válaszolták, hogy tudomásuk szerint az általuk tartott állatot nem hasznosítják ilyen módokon (27,30%). Az állatok használatát illetően a nőket szignifikánsan nagyobb arányban foglalkoztatta hosszabb ideig és hatást is gyakorolt rájuk a kérdés (27,44%) a férfiakhoz viszonyítva (13,45%; $p < 0,0001$). Továbbá arányaiban számottevően kevesebben gondoltak bele részletekbe menően ebbe azok a gazdák, akik számára esztétikai élményt nyújt az állatuk (17,81%), mint a többi vizsgált állattartó, akik vélhetően szorosabban kötődnek a kedvencükhöz (átlag: 28,25%; p

< 0,0001). A válaszadók 33,84%-a szerint az állatok társként való tartása egészen más, mint az állatok hasznosítása és a kettőt nem lehet összehasonlítani. Azok, akikre hatással volt, hogy belegendoltak az általuk tartott társállat fajtársainak nagyüzemi/kísérleti körülmények között való tartásába a legtöbben azt válaszolták, hogy kerülnek az állatkísérletek segítségével kifejlesztett termékek használatát (37,50%). Gyakori válaszok voltak a következők is: „az állatvédelem közelebb került hozzám, jobban érdekel, esetleg aktívan részt is veszek benne” (25,24%); „jobban utánajárok, hogy milyen termékek kifejlesztése közben végeztek állatkísérletet” (23,70%); illetve „megváltozott a fogyasztói magatartásom az állati eredetű termékeket illetően” (17,45%).

4.5. Segítségnyújtási lehetőségek a társállatok kiválasztásában és tartásában

Végezetül megkérdeztem a válaszadókat, hogy mi nyújtana számukra leginkább segítséget az állat kiválasztásában, tartásában és ellátásában. Az 1090 válaszadó közül a tenyésztőkről, tenyészetekről elérhető hiteles információkat jelölték meg a legtöbben (542 fő; 49,72%). Meglehetősen gyakoriak voltak az állattartás költségeivel kapcsolatos válaszok is, kifejezetten sokan említették az állatorvosi költségekre vonatkozó állami támogatást (392 fő; 35,96%). Habár azokban a Facebook csoportokban, ahol a kérdőívet megosztottam, a leendő gazdáknak véleményem szerint igen részletes tájékoztatók elérhetőek, a válaszadók 38,07%-a (415 fő) számára ezeken felül is segítséget jelentene, ha több információ állna a kezdő állattartók rendelkezésére a szükséges beszerzendő felszerelésekről. Az egyes segítségnyújtási lehetőségekre érkezett válaszok megoszlását a 14. ábra mutatja be.

14. ábra. A társállatok kiválasztását és ellátását segítő lehetőségekre való igény megoszlása a válaszadók körében.

5. Megbeszélés, következtetések

Jelen kutatás elsődlegesen az egzotikus állatok tartásával kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik a magyarországi állattartók körében. Mivel a felmérésben számottevően több nő vett részt, mint férfi, továbbá a kitöltők közül kevesen képviselték az idősebb korosztályt, valamint a lakóhely és az iskolázottság tekintetében az adatok nem tükrözik a magyar lakosság statisztikai jellemzőit, így a kutatás eredményei nem reprezentatívak. Ugyanakkor lehetséges, hogy az egzotikus kedvencek tartása bizonyos csoportok (például fiatalabb korosztály, városi lakosság) esetében nagyobb népszerűségnek örvend. Mindazonáltal a magas mintaszámnak köszönhetően – amely a tanulmány egyik erőssége –, a kutatás eredményeként kapott tendenciák alkalmasak arra, hogy általános következtetéseket lehessen levonni azokból a hazai állattartókra vonatkozóan.

A kérdőív készítése során a kitöltés minimum korhatárának 18 éves életkort határoztam meg, mert a 18 évesnél fiatalabbak esetén megkérdőjelezhetőnek tartom, hogy az adott állattal kapcsolatos anyagi döntések kizárólagosan a kiskorú kezében vannak, hiába nevezi az állat gazdájának magát az illető. Ennek ellenére, mivel a Facebook csoportoknak, ahol a kérdőívet megosztottam fiatalok is a tagjai lehettek, így valószínűsítem, hogy közülük is kitöltötték néhányan az űrlapot és életkornak 18 évet adtak meg. Ez magyarázatként szolgálhat arra, hogy miért ilyen nagyarányú a 18 évesek részvétele a felmérésben (71 fő; 6,03%), azonban torzítja a kapott eredményeket.

A kérdőív terjesztése során mindenféle egzotikus állattal összefüggő magyar Facebook csoportban megosztottam az űrlapot. Egyrészt a lehető legtöbb résztvevő kutatásba való bevonása érdekében, másrészt pedig azért, hogy minél nagyobb legyen a reprezentált fajok száma. Néhány esetben azonban előfordult, hogy a csoport adminisztrátora nem engedélyezte a kérdőív közzétételét, amely többek között a mókustartók alacsony részvételi arányát eredményezte.

Az állati eredetű élelmiszerek fogyasztásával kapcsolatos kérdés tekintetében a válaszok értékelése során felmerült bennem, hogy egyes esetekben a válaszadók helytelenül értelmezték a kérdést. A kérdésfeltevéskor egyértelműen jeleztem, hogy az elvi megfontolásból elutasított állati eredetű élelmiszereket kell megjelölni, és nem elvi megfontolásnak értendő például, ha valaki allergia miatt nem fogyasztja az adott ételt vagy nem kedveli az ízt/undorodik tőle. Ennek ellenére a kitöltők több, mint harmada megjelölte a békát, a csigát és a rovar, amelyeket meglátásom szerint általában azért nem fogyasztják,

mert viszolyognak tőlük. Mindenesetre az értékelés során ezek az adatok nem befolyásolták a kapott eredményeket.

Tudomásom szerint az elmúlt időszakban nem készült ehhez hasonló tanulmány Magyarországon, így a hiányosságok ellenére a felmérés eredményeinek nagy jelentősége lehet további kutatások végzése szempontjából. Célravezető lenne felmérni, hogy mely lakossági csoportok körében elterjedt az egzotikus állatok tartása hazánkban, és ennek figyelembevételével az idősebb korosztályt is nagyobb arányban bevonni a jövőbeli tanulmányokba, például személyes megkérdezés révén. A gazdáknak az állatok kiválasztásában és az ellátásában nyújtott segítség véleményem szerint nem csupán a felelősségteljes döntéshozatalhoz járulhat hozzá, hanem végeredményben elősegítheti az állatjólét javulását is, ezért leendő állatorvosként fontosnak tartom a lehetőségek további vizsgálatát e tekintetben.

6. Összefoglalás

Dolgozatom elsődleges célja a magyarországi egzotikus állattartási szokások, az egzotikus kedvencek választásának háttérében álló motivációk és a gazda-állat kapcsolat feltárása volt. A kutatás nem reprezentatív, azonban a nagy elemszám lehetővé teszi, hogy az eredményekből átfogó következtetéseket lehessen levonni a magyar lakosság egzotikus állattartói kapcsán. Összesen 1165 fő töltötte ki a kutatás alapjául szolgáló kérdőívet, amely három szakaszból és 40 kérdésből épült fel.

A fogyasztói szokások tekintetében jelentős eltérések figyelhetők meg a nemek között a húsfogyasztás, valamint az állati eredetű termékek és az állatkísérletek segítségével kifejlesztett kozmetikumok, gyógyszerek használata esetén. Utóbbiakat tekintve egyéb demográfiai tényezők (kor, iskolázottság) szerint is van különbség a kitöltők között. Adott állat tartása kizárólag bizonyos húsok fogyasztását befolyásolja, illetve a húsfogyasztás teljes elutasítása nincs szignifikáns hatással az állatok felhasználásának megítélésére.

Hüllőket, kételtűeket és gerincteleneket a férfiak, míg kisemlősöket a nők tartanak nagyobb arányban, valamint a tartott állatot illetően a korosztályok között is jelentős eltérések figyelhetők meg. A kedvencekhez való viszonyulást nagymértékben befolyásolja az állat faja, azonban a küllem tekintetében minden állathoz pozitív volt a kitöltők attitűdje.

Egzotikus állatok kedvencként való választásának háttérében gyakran áll az, hogy érdekesnek tartják azokat és régóta szerettek volna ilyen állatot, vagy csak meglátták valahol és megtetszett nekik. Az állattartás motivációja lehet továbbá az egyszerűbb gondozhatóság és a kisebb anyagi ráfordítás is a kutyákhoz/macskákhoz képest. Az egyes állatok beszerzésének módját, tartásának körülményeit, állatorvosi ellátását és az állattal kapcsolatos kiadások mértékét legfőképpen az állat faja határozza meg. Utóbbiakat szintén befolyásolja az állattal töltött idő és az, hogy mit jelent a gazda számára a kedvence.

A társállatokat leggyakrabban családtagnak tekintik a gazdáik, habár egzotikus állatoknál kicsit ritkábban, mint kutya, macska és ló esetében. Az állatnak a gazdája számára betöltött szerepében szintén a kedvenc faja a meghatározó, azonban egzotikus állatoknál általánosságban kiemelkedő jelentőségű az esztétikai élmény nyújtása és a szórakoztatás.

A választott társállat általában megfelelt, sőt jobbnak bizonyult az állattartó elvárásaihoz képest, azonban az állattal kapcsolatos kiadások mértéke a legtöbb esetben meghaladta a gazdák előzetes várakozásait. Ennek ellenére az állattartók nagyrésze választaná újra kedvencként az általa jelenleg társállatként tartott fajt.

7. Irodalomjegyzék

1. FEDIAF (2022) European Statistics 2022. <https://europeanpetfood.org/about/statistics/>. Accessed 27 Sep 2023
2. Warwick C, Steedman C, Jessop M, Arena P, Pilny A, Nicholas E (2018) Exotic Pet Suitability: Understanding Some Problems and Using a Labeling System to Aid Animal Welfare, Environment, and Consumer Protection. *J Vet Behav* 26:17–26. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2018.03.015>
3. Warwick C, Steedman C (2021) Exotic Pet Trading and Keeping: Proposing a Model Government Consultation and Advisory Protocol. *J Vet Behav* 43:66–76. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2021.03.002>
4. Warwick C, Steedman C (2012) Injuries, Envenomations and Stings from Exotic Pets. *J R Soc Med* 105:296–299. <https://doi.org/10.1258/jrsm.2012.110295>
5. Herzog HA (2014) Biology, Culture, and the Origins of Pet-Keeping. *Anim Behav Cogn* 1:296–308. <https://doi.org/10.12966/abc.08.06.2014>
6. Driscoll JW (1995) Attitudes toward Animals: Species Ratings. *Soc Anim* 3:139–150. <https://doi.org/10.1163/156853095X00125>
7. Rodríguez L, Reuter KE, Schaefer M (2020) Motivations of Pet Parrot Ownership and Captive Conditions of the Pets in Madagascar. *Madag Conserv Dev* 15:13–18
8. Azevedo A, Guimarães L, Ferraz J, Whiting M, Magalhães-Sant’Ana M (2022) Understanding the Human–Reptile Bond: An Exploratory Mixed-Methods Study. *Anthrozoös* 35:755–772. <https://doi.org/10.1080/08927936.2022.2051934>
9. Hausmann A, Cortés-Capano G, Fraser I, Di Minin E (2023) Assessing Preferences and Motivations for Owning Exotic Pets: Care Matters. *Biol Conserv* 281:110007. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2023.110007>
10. Shukhova S, MacMillan DC (2020) From Tigers to Axolotls: Why People Keep Exotic Pets in Russia. *People Nat* 2:940–949. <https://doi.org/10.1002/pan3.10125>
11. Kidd AH, Kidd RM (1996) Developmental Factors Leading to Positive Attitudes toward Wildlife and Conservation. *Appl Anim Behav Sci* 47:119–125. [https://doi.org/10.1016/0168-1591\(95\)01015-7](https://doi.org/10.1016/0168-1591(95)01015-7)
12. Sători Á (2006) Állatokhoz való viszony a társas-társadalmi kapcsolatok rendszerében. Doktori disszertáció, Budapest, ELTE, Pszichológia Doktori Iskola. <http://hdl.handle.net/10831/46238>. Accessed 8 Sep 2023
13. Topál J, Hernádi A Gyógyító állatok: Tudomány vagy kuruzslás? (2011) *Magyar Tudomány* 2011/6. 678–686. <http://www.matud.iif.hu/2011/06/06.htm>. Accessed 3 Oct 2023
14. Goeke JE (1987) The History of the Use of Animals in Research and the Development of the Animal Welfare Concept. *J Am Coll Toxicol* 6:187–194. <https://doi.org/10.3109/10915818709075130>
15. Serpell JA, Paul ES (1994) Pets and the Development of Positive Attitudes to Animals. In: *Animals and Human Society* (eds A. Manning and J. A. Serpell). Routledge, Abingdon-on-Thames, pp 127–144
16. Pongrácz P, Dobos P (2023) What is a Companion Animal? An Ethological Approach Based on Tinbergen’s Four Questions. *Critical Review. Appl Anim Behav Sci* 267:106055. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2023.106055>
17. Sterneberg-van der Maaten T, Turner D, Van Tilburg J, Vaarten J (2016) Benefits and Risks for People and Livestock of Keeping Companion Animals: Searching for a Healthy Balance. *J Comp Pathol* 155:8–17. <https://doi.org/10.1016/j.jcpa.2015.06.007>

18. Décory MSM (2019) A Universal Definition of ‘Domestication’ to Unleash Global Animal Welfare Progress. *Derecho Anim Forum Anim Law Stud* 10:39–55. <https://doi.org/10.5565/rev/da.424>
19. Hess L (2011) Exotic Animals: Appropriately Owned Pets or Inappropriately Kept Problems? *J Avian Med Surg* 25:50–56. <https://doi.org/10.1647/1082-6742-25.1.50>
20. Hergovich A, Mauerer I, Riemer V (2011) Exotic Animal Companions and the Personality of Their Owners. *Anthrozoös* 24:317–327. <https://doi.org/10.2752/175303711X13045914865349>
21. Wilson EO (1984) *Biophilia*. Cambridge, MA: Harvard University Press
22. Kellert SR, Wilson EO (1993) Biophilia and the Conservation Ethic. In: *The biophilia hypothesis*. Washington, DC: Island Press, pp 31–41
23. Serpell JA, Paul ES (2011) Pets in the Family: An Evolutionary Perspective. In: Shackelford TK, Salmon C (eds) *The Oxford Handbook of Evolutionary Family Psychology*. Oxford University Press, pp 298–310
24. Jax K, Calestani M, Chan KM, Eser U, Keune H, Muraca B, O’Brien L, Potthast T, Voget-Kleschin L, Wittmer H (2018) Caring for Nature Matters: a Relational Approach for Understanding Nature’s Contributions to Human Well-being. *Curr Opin Environ Sustain* 35:22–29. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2018.10.009>
25. Beetz A, Uvnäs-Moberg K, Julius H, Kotrschal K (2012) Psychosocial and Psychophysiological Effects of Human-Animal Interactions: The Possible Role of Oxytocin. *Front Psychol* 3:1–15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2012.00234>
26. Kanat-Maymon Y, Antebi A, Zilcha-Mano S (2016) Basic Psychological Need Fulfillment in Human–pet Relationships and Well-being. *Personal Individ Differ* 92:69–73. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.12.025>
27. Serpell JA (2002) Anthropomorphism and Anthropomorphic Selection - Beyond the “Cute Response.” *Soc Anim* 10:437–454
28. Kampfner K, Love J (1998) Motivational Aspects of Desert Tortoise Caretaking. *Anthrozoös* 11:87–94. <https://doi.org/10.2752/089279398787000788>
29. Samantha Kieswetter (2017) *The Motivation Behind Obtaining Exotic Pets: A Discussion Paper*. Zoocheck Inc
30. Serpell JA (2004) Factors Influencing Human Attitudes to Animals and Their Welfare. *Anim Welf* 13:145–151. <https://doi.org/10.1017/S0962728600014500>
31. Serpell JA (1989) Pet-keeping and Animal Domestication: a Reappraisal. In: Clutton-Brock J (ed) *The Walking Larder: Patterns of Domestication, Pastoralism and Predation*. Unwin Hyman, London, pp 10–21
32. Amiot CE, Bastian B (2015) Toward a Psychology of Human–Animal Relations. *Psychol Bull* 141:6–47. <https://doi.org/10.1037/a0038147>
33. Kurdek LA (2008) Pet Dogs as Attachment Figures. *J Soc Pers Relatsh* 25:247–266. <https://doi.org/10.1177/0265407507087958>
34. La Guardia JG, Ryan RM, Couchman CE, Deci EL (2000) Within-Person Variation in Security of Attachment: A Self-Determination Theory Perspective on Attachment, Need Fulfillment, and Well-Being. *J Pers Soc Psychol* 79:367–387. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.3.367>
35. Deci EL, Ryan RM (2000) The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychol Inq* 11:227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
36. Weiss E, Miller K, Mohan-Gibbons H, Vela C (2012) Why Did You Choose This Pet?: Adopters and Pet Selection Preferences in Five Animal Shelters in the United States. *Animals* 2:144–159. <https://doi.org/10.3390/ani2020144>

37. Watanabe M (1974) The Conception of Nature in Japanese Culture. *Science* 183:279–282. <https://doi.org/10.1126/science.183.4122.279>
38. Thomas K (1984) *Man and the Natural World: Changing Attitudes in England 1500–1800*, Penguin. London
39. Grier KC (2006) *Pets in America: A History*. UNC Press, Chapel Hill, NC
40. Rosenthal K (2006) Future Directions in Training of Veterinarians for Small Exotic Mammal Medicine: Expectations, Potential, Opportunities, and Mandates. *J Vet Med Educ* 33:382–385. <https://doi.org/10.3138/jvme.33.3.382>
41. Allen K (2003) Are Pets a Healthy Pleasure? The Influence of Pets on Blood Pressure. *Curr Dir Psychol Sci* 12:236–239. <https://doi.org/10.1046/j.0963-7214.2003.01269.x>
42. Serpell JA (2005) People in Disguise: Anthropomorphism and the Human–Pet Relationship. In: Daston L, Mitman G (eds) *Thinking With Animals: New Perspectives on Anthropomorphism*. Columbia University Press, New York, pp 121–136
43. Wensley SP (2008) Animal Welfare and the Human–Animal Bond: Considerations for Veterinary Faculty, Students, and Practitioners. *J Vet Med Educ* 35:532–539. <https://doi.org/10.3138/jvme.35.4.532>
44. 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800028.TV>
45. Webster J (2005) *Animal Welfare: Limping Towards Eden*. Wiley-Blackwell, Chichester, UK
46. Mellor DJ (2016) Updating Animal Welfare Thinking: Moving beyond the “Five Freedoms” towards “A Life Worth Living.” *Animals* 6:21. <https://doi.org/10.3390/ani6030021>
47. Fraser D, Weary DM, Pajor EA, Milligan BN (1997) A Scientific Conception of Animal Welfare that Reflects Ethical Concerns. *Anim Welf* 6:187–205. <https://doi.org/10.1017/S0962728600019795>
48. Grant RA, Montrose VT, Wills AP (2017) ExNOTic: Should We Be Keeping Exotic Pets? *Animals* 7:47. <https://doi.org/10.3390/ani7060047>
49. Schuppli CA, Fraser D, Bacon HJ (2014) Welfare of Non-Traditional Pets. *Rev Sci Tech Int Off Epizoot* 33:221–231. <https://doi.org/10.20506/rst.33.1.2287>
50. Warwick C, Steedman C, Jessop M, Toland E, Lindley S (2014) Assigning Degrees of Ease or Difficulty for Pet Animal Maintenance: The EMODE System Concept. *J Agric Environ Ethics* 27:87–101. <https://doi.org/10.1007/s10806-013-9455-x>
51. Herzog H (2011) The Impact of Pets on Human Health and Psychological Well-Being: Fact, Fiction, or Hypothesis? *Curr Dir Psychol Sci* 20:236–239. <https://doi.org/10.1177/0963721411415220>
52. Serpell JA (1991) Beneficial Effects of Pet Ownership on Some Aspects of Human Health and Behaviour. *J R Soc Med* 84:717–720. <https://doi.org/10.1177/014107689108401208>
53. Beck AM, Meyers NM (1996) Health Enhancement and Companion Animal Ownership. *Annu Rev Public Health* 17:247–257. <https://doi.org/10.1146/annurev.pu.17.050196.001335>
54. Wells DL (2009) The Effects of Animals on Human Health and Well-Being. *J Soc Issues* 65:523–543. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01612.x>
55. Smith B (2012) The “Pet Effect”: Health Related Aspects of Companion Animal Ownership. *Aust Fam Physician* 41:439–442. <https://doi.org/10.3316/informit.409523684517730>
56. Stallones L, Marx MB, Garrity TF, Johnson TP (1990) Pet Ownership and Attachment in Relation to the Health of U.S. Adults, 21 to 64 Years of Age. *Anthrozoös* 4:100–112. <https://doi.org/10.2752/089279391787057206>

57. Friedmann E, Katcher AH, Thomas SA, Lynch JJ, Messent PR (1983) Social Interaction and Blood Pressure. Influence of Animal Companions. *J Nerv Ment Dis* 171:461–465. <https://doi.org/10.1097/00005053-198308000-00002>
58. DeSchrivver MM, Riddick CC (1990) Effects of Watching Aquariums on Elders' Stress. *Anthrozoös* 4:44–48. <https://doi.org/10.2752/089279391787057396>
59. Koivusilta LK, Ojanlatva A (2006) To Have or Not To Have a Pet for Better Health? *PLOS ONE* 1:e109. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0000109>
60. Friedmann E, Katcher AH, Lynch JJ, Thomas S (1980) Animal Companions and One-Year Survival of Patients After Discharge from a Coronary Care Unit. *Public Health Rep* 95:307–312
61. Anderson W, Reid C, Jennings G (1992) Pet Ownership and Risk Factors for Cardiovascular Disease - Anderson - 1992 - Anderson, W.P., Reid, C.M., & Jennings, G.L. (1992). Pet ownership and risk factors for cardiovascular disease. *Medical Journal of Australia*, 157, 298–301. - Wiley Online Library. *Med J Aust* 157:298–301. <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.1992.tb137178.x>
62. Liccardi G, D'Amato G, D'Amato L, Salzillo A, Piccolo A, De Napoli I, Dente B, Cazzola M (2005) The Effect of Pet Ownership on the Risk of Allergic Sensitisation and Bronchial Asthma. *Respir Med* 99:227–233. <https://doi.org/10.1016/j.rmed.2004.05.012>
63. Siegel JM (1990) Stressful Life Events and Use of Physician Services among the Elderly: The Moderating Role of Pet Ownership. *J Pers Soc Psychol* 58:1081–1086. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.6.1081>
64. Levinson BM (1962) The Dog as a “Co-Therapist.” *Ment Hyg NY* 46:59–65
65. Katcher AH, Friedmann E, Beck A, Lynch JJ (1983) Looking, Talking and Blood Pressure: the Physiological Consequences of Interactions with the Living Environment. In: Katcher AH, Beck A (eds) *New Perspectives on Our Lives With Companion Animals*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, PA, pp 352–362
66. Folse EB, Minder CC, Aycock MJ, Santana RT (1994) Animal-Assisted Therapy and Depression in Adult College Students. *Anthrozoös* 7:188–194. <https://doi.org/10.2752/089279394787001880>
67. Sable P (1995) Pets, Attachment, and Well-Being across the Life Cycle. *Soc Work* 40:334–341. <https://doi.org/10.1093/sw/40.3.334>
68. Müllersdorf M, Granström F, Sahlqvist L, Tillgren P (2010) Aspects of Health, Physical/Leisure Activities, Work and Socio-demographics Associated with Pet Ownership in Sweden. *Scand J Public Health* 38:53–63. <https://doi.org/10.1177/1403494809344358>
69. Kidd AH, Kidd RM (1985) Children's Attitudes toward Their Pets. *Psychol Rep* 57:15–31. <https://doi.org/10.2466/pr0.1985.57.1.15>
70. El-Alayli A, Lystad AL, Webb SR, Hollingsworth SL, Ciolli JL (2006) Reigning Cats and Dogs: A Pet-Enhancement Bias and Its Link to Pet Attachment, Pet-Self Similarity, Self-Enhancement, and Well-Being. *Basic Appl Soc Psychol* 28:131–143. https://doi.org/10.1207/s15324834basp2802_3
71. Bao KJ, Schreer G (2016) Pets and Happiness: Examining the Association between Pet Ownership and Wellbeing. *Anthrozoös* 29:283–296. <https://doi.org/10.1080/08927936.2016.1152721>
72. Hunt SJ, Hart LA, Gomulkiewicz R (1992) Role of Small Animals in Social Interactions between Strangers. *J Soc Psychol* 132:245–256. <https://doi.org/10.1080/00224545.1992.9922976>
73. Wood L, Martin K, Christian H, Nathan A, Lauritsen C, Houghton S, Kawachi I, McCune S (2015) The Pet Factor - Companion Animals as a Conduit for Getting to

- Know People, Friendship Formation and Social Support. PLOS ONE 10:e0122085. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0122085>
74. Ajzen I, Fishbein M (2000) Attitudes and the Attitude-Behavior Relation: Reasoned and Automatic Processes. *Eur Rev Soc Psychol* 11:1–33. <https://doi.org/10.1080/14792779943000116>
 75. Ormandy EH, Schuppli CA (2014) Public Attitudes toward Animal Research: A Review. *Animals* 4:391–408. <https://doi.org/10.3390/ani4030391>
 76. Hills AM (1995) Empathy and Belief in the Mental Experience of Animals. *Anthrozoös* 8:132–142. <https://doi.org/10.2752/089279395787156347>
 77. Wilkins AM, McCrae LS, McBride EA (2015) Factors Affecting the Human Attribution of Emotions toward Animals. *Anthrozoös* 28:357–369. <https://doi.org/10.1080/08927936.2015.1052270>
 78. Riddle E, MacKay JRD (2020) Social Media Contexts Moderate Perceptions of Animals. *Animals* 10:845. <https://doi.org/10.3390/ani10050845>
 79. Borgi M, Cirulli F (2015) Attitudes toward Animals among Kindergarten Children: Species Preferences. *Anthrozoös* 28:45–59. <https://doi.org/10.2752/089279315X14129350721939>
 80. Kellert SR, Berry JK (1980) Knowledge, Affection, and Basic Attitudes Toward Animals in American Society: Phase III. United States Government Printing Office, Washington, DC, USA
 81. Herzog HA, Betchart NS, Pittman RB (1991) Gender, Sex Role Orientation, and Attitudes toward Animals. *Anthrozoös* 4:184–191. <https://doi.org/10.2752/089279391787057170>
 82. Mariti C, Giussani S, Bergamini SM, Gazzano A (2017) Attitude towards Pets in Veterinary Surgeons: a Comparison between Female and Male Veterinarians in Italy. *Dog Behav* 3:17–20. <https://doi.org/10.4454/db.v3i2.61>
 83. Schlegel J, Rupf R (2010) Attitudes towards Potential Animal Flagship Species in Nature Conservation: A Survey among Students of Different Educational Institutions. *J Nat Conserv* 18:278–290. <https://doi.org/10.1016/j.jnc.2009.12.002>
 84. Kellert SR (1984) Attitudes toward Animals: Age-Related Development among Children. In: Fox MW, Mickley LD (eds) *Advances in Animal Welfare Science 1984/85*. The Humane Society of the United States, Washington, DC, pp 43–60
 85. Ceríaco LM (2012) Human Attitudes towards Herpetofauna: The Influence of Folklore and Negative Values on the Conservation of Amphibians and Reptiles in Portugal. *J Ethnobiol Ethnomedicine* 8:8. <https://doi.org/10.1186/1746-4269-8-8>
 86. Thomas K (1983) *Man and the Natural World: A History of the Modern Sensibility*. Pantheon Books, New York
 87. Petetta F, Ciccocioppo R (2021) Public Perception of Laboratory Animal Testing: Historical, Philosophical, and Ethical View. *Addict Biol* 26:e12991. <https://doi.org/10.1111/adb.12991>
 88. Russell W, Burch R (1959) *The Principles of Humane Experimental Technique*. Methuen, London
 89. Bradley A, Mennie N, Bibby PA, Cassaday HJ (2020) Some Animals are More Equal than Others: Validation of a New Scale to Measure How Attitudes to Animals Depend on Species and Human Purpose of Use. PLOS ONE 15:e0227948. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0227948>
 90. Horvath K, Angeletti D, Nascetti G, Carere C Invertebrate Welfare: an Overlooked Issue
 91. Wells DL, Hepper PG (1997) Pet Ownership and Adults' Views on the Use of Animals. *Soc Anim* 5:45–63. <https://doi.org/10.1163/156853097X00213>

92. Sandgren EP, Streiffer R, Dykema J, Assad N, Moberg J (2020) Attitudes toward Animals, and How Species and Purpose Affect Animal Research Justifiability, among Undergraduate Students and Faculty. *PLOS ONE* 15:e0233204. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0233204>
93. Knight S, Vrij A, Cherryman J, Nunakoosing K (2004) Attitudes towards Animal Use and Belief in Animal Mind. *Anthrozoös* 17:43–62. <https://doi.org/10.2752/089279304786991945>
94. Kellert SR, Berry JK (1987) Attitudes, Knowledge, and Behaviors toward Wildlife as Affected by Gender. *Wildl Soc Bull* 1973-2006 15:363–371
95. Higgs MJ, Bipin S, Cassaday HJ (2020) Man’s Best Friends: Attitudes towards the Use of Different Kinds of Animal Depend on Belief in Different Species’ Mental Capacities and Purpose of Use. *R Soc Open Sci* 7:191162. <https://doi.org/10.1098/rsos.191162>
96. Williams V, Dacre I, Elliott M (2007) Public Attitudes in New Zealand towards the Use of Animals for Research, Testing and Teaching Purposes. *N Z Vet J* 55:61–68. <https://doi.org/10.1080/00480169.2007.36743>
97. Bastian B, Loughnan S, Haslam N, Radke HRM (2012) Don’t Mind Meat? The Denial of Mind to Animals Used for Human Consumption. *Pers Soc Psychol Bull* 38:247–256. <https://doi.org/10.1177/0146167211424291>
98. Festinger L (1962) Cognitive Dissonance. *Sci Am* 207:93–106
99. Loughnan S, Haslam N, Bastian B (2010) The Role of Meat Consumption in the Denial of Moral Status and Mind to Meat Animals. *Appetite* 55:156–159. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2010.05.043>
100. Ang C-S, Chan N-N, Singh L (2019) A Comparison Study of Meat Eaters and Non-Meat Eaters on Mind Attribution and Moral Disengagement of Animals. *Appetite* 136:80–85. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2019.01.019>
101. Rothgerber H (2013) A Meaty Matter. *Pet Diet and the Vegetarian’s Dilemma. Appetite* 68:76–82. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2013.04.012>
102. Kunst JR, Hohle SM (2016) Meat Eaters by Dissociation: How We Present, Prepare and Talk about Meat Increases Willingness to Eat Meat by Reducing Empathy and Disgust. *Appetite* 105:758–774. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.07.009>
103. Ioannidou M, Lesk V, Stewart-Knox B, Francis KB (2023) Moral Emotions and Justifying Beliefs about Meat, Fish, Dairy and Egg Consumption: A Comparative Study of Dietary Groups. *Appetite* 186:106544. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2023.106544>
104. Silva Souza LG, O’Dwyer E (2022) Animal Rights, Environment, or Health? Effects of Argument Type and Dissonance on the Attitudes toward the Consumption of Animals. *Appetite* 176:106129. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2022.106129>
105. Rothgerber H, Mican F (2014) Childhood Pet Ownership, Attachment to Pets, and Subsequent Meat Avoidance. The Mediating Role of Empathy toward Animals. *Appetite* 79:11–17. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2014.03.032>
106. Zickfeld JH, Kunst JR, Hohle SM (2018) Too Sweet to Eat: Exploring the Effects of Cuteness on Meat Consumption. *Appetite* 120:181–195. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2017.08.038>
107. Wang F, Basso F (2019) “Animals Are Friends, Not Food”: Anthropomorphism Leads to Less Favorable Attitudes toward Meat Consumption by Inducing Feelings of Anticipatory Guilt. *Appetite* 138:153–173. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2019.03.019>
108. Ruby MB (2012) Vegetarianism. A Blossoming Field of Study. *Appetite* 58:141–150. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2011.09.019>
109. Phillips C, Izmirlı S, Aldavood J, Alonso M, Choe B, Hanlon A, Handziska A, Illmann G, Keeling L, Kennedy M, Lee G, Lund V, Mejdell C, Pelagic V, Rehn T (2011)

- An International Comparison of Female and Male Students' Attitudes to the Use of Animals. *Animals* 1:7–26. <https://doi.org/10.3390/ani1010007>
110. DataReportal – Global Digital Insights (2023) Digital 2023: Hungary. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-hungary>. Accessed 20 Oct 2023
111. McCrindle M, Wolfinger E (2009) Generations Defined. In: *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. University of New South Wales Press Ltd, Sydney NSW, Australia, pp 1–22

8. Köszönetnyilvánítás

Köszöntettel tartozom témavezetőmnek, Dr. Sători Ágnesnek, akinek a téma iránti lelkesedése motivált abban, hogy minél színvonalasabb dolgozat megírására törekedjek és akinek a segítségére mindig számíthattam, ha elakadtam a munkám során. Ezenkívül szeretném megköszönni édesapámnak, Majoros Csabának, hogy a táblázatkezelési és statisztikai ismereteivel hozzájárult a kutatási eredmények kiértékeléséhez.

Diplomamunka konzultációs lap állatorvostan hallgatók részére

A hallgató neve: Majoros Anikó
 Neptun-kódja: SPHH32
 A témavezető neve és beosztása: Dr. Satori Ágnes
 Tanszék: Törvényszéki Állatorvostani és Gazdaságtudományi Tanszék
 A diplomadolgozat címe: Egzotikus állatok társállatként való választásával és tartásával kapcsolatos kérdések Magyarországon

Konzultáció - 1. félév

	Időpont			Téma/Témavezető megjegyzése	Témavezető aláírása
	Év	Hó	Nap		
1.	2023.	02.	11.	irodalmazás	
2.	2023.	02.	22.	kérdőív, szerkezet	
3.	2023.	03.	22.	tematika	
4.	2023.	04.	01.	kérdőív	
5.	2023.	05.	12.	feldolgozás tervezése	

Érdemjegy az első félév végén:jeles (5).....

Konzultáció - 2. félév

	Időpont			Téma/Témavezető megjegyzése	Témavezető aláírása
	Év	Hó	Nap		
1.	2023.	09.	04.	elemzés tervezése	
2.	2023.	09.	14.	irodalom	
3.	2023.	10.	10.	szerkezet, áttekintés	
4.	2023.	10.	25.	kérdőív, eredmények	
5.	2023.	11.	03.	véglegesítés	

Érdemjegy a második félév végén:jeles (5).....

A diplomamunka - a szakra vonatkozóan - a Tanulmányi- és Vizsgaszabályzatban, valamint az Útmutató a szakdolgozatok/diplomamunkák készítéséhez című mellékletében leírt követelményeknek megfelel.

A diplomamunka befogadható, védeésre alkalmasnak találtam.

Hallgató aláírása:
Majeros Anikó

.....
J. S. S.

témavezető aláírása

Tanszéki előadó aláírása: Átvétel dátuma: 2023. 11. 16.